

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 10/4 2021 s. 1507-1534, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRK FİLMLERİNDE YANSITILAN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENİ İMAJİ VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİ

Ferah BURGUL ADIGÜZEL*

Geliş Tarihi: Haziran, 2021

Kabul Tarihi: Kasım, 2021

Öz

Okul filmi olarak nitelendirilen filmlerde, baskın öğretmen karakterinin genellikle dil ve edebiyat öğretmeni olduğu görülür. Filmlerde söz konusu öğretmenlere yüklenen çeşitli niteliklerden hareketle, toplum algısında bu mesleğe ve derse ilişkin bir imaj oluşturulmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türk filmlerinde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni imajının ve edebiyat öğretiminin nasıl yansıtıldığını saptamaktır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, edebiyat öğretmeni karakterine yer verilen on iki Türk filmi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yoluyla toplanmıştır. Analiz birimi olarak karakter esas alınmış ve edebiyat öğretmeni karakteri, görsel ve meslekî imaj özellikleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Filmlerde edebiyat öğretmenin görsel imajının özellikle genç ve orta yaşlı erkek öğretmenler üzerinden sergilendiği görülür. Edebiyat öğretmenleri bakımlı, şık, bekâr, orta yaşlı ve genç erkek karakterler olarak yansıtılır. Öğretmenlerin hemen hepsinde görülen meslekî imaj özellikleri; meslekî bilgi, beceri ve ilgiye sahip, diksiyonu düzgün, ifade becerisi gelişmiş olmaktır. Filmlerde, tecrübeli ve tecrübesiz öğretmenler üzerinden eski ve yeni nesil Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin öğrenciye yaklaşımları, dil kullanımları, konu seçimleri ve edebiyat anlayışlarındaki farklılık sergilenmiş, “eski” ve “yeni” dil/ edebiyat/ dönem/ edebî anlayış karşılaştırması yapılmıştır. Türk dili ve edebiyatı eğitimi açısından incelendiğinde; filmlerde konu olarak ağırlıklı klasik edebiyat ile aruz vezninin ele alındığı, klasik edebiyatın zor ve anlaşılmasız olduğuna yönelik sahnelerle sıklıkla yer verildiği görülür. Derslerde sadece düz anlatımın tercih edilmesi, herhangi bir öğretim materyali kullanılmaması, konuları yaşamla ve öğrenci ilgisiyle bağdaştırılmaması, yenilikten uzak ve sıkıcı bir edebiyat eğitimi anlayışını örnekleyerek Türk dili ve edebiyatı dersine ilişkin olumsuz bir algı oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk dili ve edebiyatı öğretmenin imajı, filmlerde edebiyat eğitimi, filmlerde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni.

TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEACHER IMAGE AND LITERATURE TEACHING ON TURKISH MOVIES

Abstract

It is seen that the teacher characters in the movies that are described as school films are generally social studies or language/literature teachers. Based on the various qualities attributed to these teachers in the movies, an image of this profession and lesson is created in the perception of society. This study aims to determine how the image of a Turkish language and literature teacher and literary education is reflected in reference to the characters of literature

* Doç. Dr.; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD, fburgul@gmail.com

teachers in Turkish movies. The data obtained within the scope of the research were collected through twelve Turkish movies featuring the character of a literature teacher. The data of the research was collected through document analysis, which is one of the qualitative research methods. Based on the teacher image researches conducted in the literature and the “Teaching Character is taken as the basis of the analysis unit and by making descriptive analysis on movies, the character of the literature teacher has been evaluated in line with visual and professional image features. In the films, it is seen that the visual image of the literature teacher is exhibited especially through young and middle-aged male teachers. Literature teachers are portrayed as well-groomed, stylish, single, middle-aged and young male characters. Professional image characteristics seen in almost all of the teachers; to have professional knowledge, skills and interest, to have proper diction, and to have advanced expression skills. In the films, the differences in the approaches of the old and new generation Turkish language and literature teachers to the students, their language use, subject choices and literature understanding were exhibited through experienced and inexperienced teachers; "old" and "new" language/literature/period/literary understanding was compared. When examined in terms of Turkish language and literature education; It is seen that in the films, classical literature and aruz prosody are mainly discussed, and scenes that show that classical literature is difficult and incomprehensible are frequently included. The fact that only plain lectures are preferred in the lessons, no teaching materials are used, and the subjects are not associated with life and student interest, exemplify a boring and innovative understanding of literature education, creating a negative perception about the Turkish language and literature course.

Keywords: Image of Turkish language and literature teacher, literature education in the movies, Turkish language and literature teacher in the movies.

Giriş

İmaj kavramı, görsellikle bütünleştirilerek Türkçeye “imge” olarak çevrilmekte (tdk.org.tr); sözlükte, “zihinde tasarlanan, gerçekleşmesi özlenen şey, genel görünüş ve izlenim” olarak tanımlanmaktadır (dildernegei.org.tr). İmaj kavramı, tanımı açısından olumlu bir anlam alanına sahip olsa da içinde hem olumlu hem de olumsuz barındıran nötr bir anlam taşımaktadır. İmajın olumlu veya olumsuz çağrışımı, onu meydana getiren duruma ve sonuçlarına göre değişir.

Meslekî imaj, toplumda bir mesleğe ilişkin oluşan duygu, düşünce, inanç ve algılarının tümüdür (Bağçeci vd., 2013). Meslek imajını; meslekî yeterlikler, mesleğin özellikleri ve mesleği yapanların tutum ve davranışları oluşturur. İnsanlar bir mesleğin üyesi ile karşılaştıklarında o kişinin mesleği yapan diğer bireylerin özelliklerini taşıdığını düşünerek meslekî bir genellemeye yapma eğilimi gösterirler (Birnbaum, 1985, s. 4). Örneğin bir mesleğin imajıyla ilgili değerlendirme yapılırken, o mesleği icra edenlerin görünüşleri, davranışları, konuşmaları, beden dilleri, giyim-kuşamları, başarıları vasıtasıyla gönderdikleri mesajlar, o mesleğin imajının oluşmasında etkilidir (Bağçeci, Çetin ve Ünsal, 2013). Yapılan çalışmalarda, meslek imajının oluşmasında bireylerin mesleklerini yaparken sergiledikleri tutum, davranış, başarı ve iletişim biçimleri (Bağçeci vd., 2013; Bulduklu, 2015), kişisel özellikleri, uzmanlık dereceleri (Hoyle, 2001), bu mesleğin medyada yansıtılma şekli (Grandy ve Mavin, 2011) ve iş ortamında geliştirdikleri ilişkiler ve mesleki yeterliklerin (Birnbaum, 1985; Lim vd., 2000; Lim ve Yuen, 1998) önemli bir rolünün olduğu belirtilmektedir. Çünkü imaj, bir şeyin nasıl bilindiği, insanlar tarafından nasıl açıklanıp hatırlandığı ve kendisiyle nasıl bağ kurulduğuyula ilgilidir (Robins, 1999, s. 21).

Öğretmenlik mesleğinin rol model olma vasfı, nitelikli birey yetiştirme sorumluluğu ile öğrenciler ve toplum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, meslekî imajının önemi yadsınmaz. Öğretmenler etkileşim sürecinde sadece bilgi sağlamakla kalmaz, isteyerek ya da istemeyerek öğrencilerin kişiliklerini etkiler, böylelikle öğrencilerin zihninde bir öğretmenin imajı oluşur (Fischer ve Kiefer, 2001, s. 103) ve daha sonra bu imaj kamusal alanda çoğalır.

Medya tarafından bir meslek sınıfının topluma sunulma şeklinin de insanların zihinlerindeki meslek imajını olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği belirtilir (Grandy ve Mavin, 2011, s. 3-4). Hoyle'ye göre (2001, s. 148) öğretmenlik mesleğinin imajı kısmen de olsa medya tarafından şekillendirilmektedir. Özellikle filmlerin mesleki imaj üzerindeki etkisi yüksektir. Rosen (2004), popüler filmlerdeki öğretmenlerin imajlarının öğretmen adaylarının isteklerini etkilemedeki rolünü araştırmış ve popüler filmin, eğitim ve eğitimcilerle ilgili duyan öğrencilerin, ebeveynlerin, politika yapıcıların ve iş adamlarının algılarını şekillendirmede güçlü bir potansiyeli olduğunu belirtmiştir.

Özellikle Hollywood filmlerindeki öğretmen imajı üzerinde yapılan bazı çalışmaları inceleyen Giroux (2001), Hollywood-öğretmen filmlerinin tutkuları körükleyebilen ve bilinçsiz olarak tutum ve inançları etkileyebilen araçlar olduğunu belirtmiştir. Film gibi metinlerin izleyiciye, eğitim ile ilgili grupların söylemleri ile rekabet eden paralel gerçeklik yapıları sunduğu savunulur (Fisher, Harris ve Jarvis, 2008, s. 2). Filmlerde aktarılanın aslında bir kültür üretimi süreci olduğunu belirten Ryan ve Kellner'a (1988, s. 13) göre "*Hollywood-öğretmen filmi, sosyal gerçekliği inşa eden daha geniş kültürel temsil sisteminin bir parçası olabilir.*"

Filmler ve diğer popüler medya, gerçeği tanımlar ve tarihin şekillenmesinde kilit bir rol oynar (Hunter, 1991, s. 225). Filmler, toplum üyelerine neyin önemli olduğu hakkında güçlü bir mesaj yollar ve hatta filmlerdeki öğretmen davranışları, izleyici davranışlarını etkileyebilir. Kim, Agrusa, Lee ve Chon'a (2007) göre filmler ve televizyon dizilerindeki oyuncuların davranışları, canlandırdıkları karakterlerin özellikleri, seyredenlerin beklentileri, özlemleri ve ihtiyaçları ile paralellik oluşturduğunda, izleyiciler karakter ve olaylarla kendilerini özdeşleştirmekte ve bu doğrultuda hareket etmektedirler. İzlenenler, zamanla izleyicilerin bir parçası haline gelmektedir. Dalton'un (2004, s. 2) ifadesiyle, "*Kendimizi karakter olarak yaratmaya ve günlük yaşamımızın planlarını düzenlemeye yardımcı olmak için gördüğümüz filmlerin hikayelerinden ödünç alıyoruz.*" Bu durum, özellikle popüler filmlerin eğitimi, eğitimcileri ve eğitimle ilgili kişileri çeşitli yollarla etkilediğini ve algıları şekillendirdiğini göstermektedir. Ancak eğitimcilerin medya temsiline ilişkin araştırmalar, kurgusal televizyon programları ve filmlerde öğretmen imajının büyük ölçüde çarpıtıldığını vurgulamıştır (Williams, 2017). Swetnam'a (1992) göre de bu filmlerde oluşturulan öğretmen imajı çoğu zaman doğru olmamakla birlikte televizyon programlarının ve filmlerin teşvik ettiği bilinçaltı mesajlar, yanlış izlenimlerin en yaygın kaynaklarıdır.

Filmlerin neyin önemli olduğu hakkında güçlü bir mesaj yollayarak bir filtre işlevi gördüğü, toplumun algısını şekillendirdiği (Hunter, 1991, s. 225; Swetnam, 1992) göz önünde bulundurulduğunda, Türk filmlerinde sunulan Türk dili ve edebiyatı öğretmeni imajına ve yaratılmak istenen algıya ilişkin merak uyanmaktadır. Tan (2000) Amerikan okul filmlerindeki öğretmenleri incelediği araştırmasında, filmlerin merkezindeki kahramanın sıklıkla sosyal bilgiler ya da dil ve edebiyat öğretmeni olduğunu belirtmektedir. Eğitim konulu filmlerin unutulmaz öğretmen karakterlerinden biri olan Dr. Keeting'in (Ölü Ozanlar Derneği) bir edebiyat öğretmeni olması, Türk okul dizi ve filmlerinin birçoğunun merkezinde bir edebiyat öğretmenin sunulması

(Kemal Öğretmen, Hayat Öğretmen) ve bazı edebiyat öğretmeni sahnelerinin klasikleşmesi (Hababam Sınıfı -Zühtü Hoca) ile edebiyat öğretmenine ilişkin çeşitli özelliklerin vurgulandığı görülür. Bu filmlerde edebiyat öğretmenlerinin görsel özellikleri ile mesleki tutum ve davranışları belirgin hatlarla çizilmiş ve karakterlerin özelliklerine ilişkin çeşitli genellemeler yapılmıştır. Bu durum, toplumda Türk dili ve edebiyatı öğretmenin imajına yönelik bir algının bulunduğunu düşündürmektedir. Toplumun edebiyat öğretmenine ve edebiyat dersine yönelik beklentilerinin geçmişten günümüze ne olduğu, filmlerdeki edebiyat öğretmenleri ve edebiyat öğretimi sürecinin incelenmesi ile ortaya konabilir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Türk filmlerinde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni imajının ve edebiyat öğretiminin nasıl yansıtıldığını saptamaktır. Araştırma kapsamında “Türk filmlerinde yaratılmak istenen edebiyat öğretmeni imajı ve edebiyat öğretimi nasıldır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma sorusu doğrultusunda şu alt problemler yanıtlanmıştır:

1. Türk filmlerindeki Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin görsel imaj özellikleri nelerdir?
2. Türk filmlerindeki Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin meslekî imaj özellikleri nelerdir?
3. Türk filmlerinde yansıtılan Türk dili ve edebiyatı öğretiminin özellikleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, filmlerde sergilenen edebiyat öğretmeni imajını ve edebiyat öğretimi sürecini tam ve derinlemesine tanımlamayı amaçlamasından dolayı betimsel bir araştırma olup nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırmanın verilerinin filmlerden elde edilmesi nedeniyle her film bir belge niteliği taşımaktadır ve araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yoluyla toplanmıştır. Film, video ve fotoğraf gibi görsel malzemeler de nitel araştırmalarda kullanılabilir ve bu materyallerin araştırmacılara sunduğu birkaç avantaj vardır. Bunlardan biri sözlü olmayan davranışları orijinal formunda sunması, birden fazla kere aynı davranışları izleme olanağı vermesi, tekrar edilmesi zor veya nadiren oluşan olay ve olguların saptanmasına olanak vermesi ve başka araştırmacılar tarafından da kullanılarak sınanabilir olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma Materyalleri

Araştırma grubu, edebiyat öğretmenin rol aldığı tüm Türk sinema filmlerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında değerlendirilen filmler, yönetmen, senarist, öğretmen karakteri ve dönemleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çalışma materyalini oluşturan sinema filmleri

Sıra	Film adı	Yıl	Senarist	Öğretmen Karakterinin Adı	Öğretmen karakterini canlandıran	Yönetmen
F1	Çıtkırıldım	1966	Beyza Selman İrfan Ünal	Orhan Öğretmen	Cüneyt Arkın	Nuri Ergün
F2	Hababam Sınıfı	1975	Rıfat Ilgaz	İsim Belirtilmemiş	Adı bilinmiyor	Ertem Eğilmez
F3	Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı	1975	Rıfat Ilgaz Sadık Şendil	Semra Hoca	Semra Özdamar	Ertem Eğilmez

F4	Hababam Sınıfı Uyanıyor	1976	Rıfat Ilgaz Sadık Şendil	Zühtü Öğretmen	Ali Çamlıca	Ertem Eğilmez
F5	Hababam Sınıfı Tatilde	1977	Rıfat Ilgaz Sadık Şendil	Avni Hoca	Avni Yalçın	Ertem Eğilmez
F6	Hababam Sınıfı Güle Güle	1981	Rıfat Ilgaz Yavuz Turgul	Mehmet Bülbül	İlyas Salman	Ertem Eğilmez
F7	Kızlar Sınıfı	1984	Gökhan Akçura	İlyas Çiçek	İlyas Salman	Ümit Efekan
F8	Hababam Sınıfı Merhaba	2004	Kemal Kenan Ergen	Yusuf Hoca	Zihni Göktay	Kartal Tibet
F9	Hababam Sınıfı Askerde	2005	Kemal Kenan Ergen	Yusuf Hoca	Zihni Göktay	Ferdi Eğilmez
F10	Hababam Sınıfı Üç Buçuk	2006	Kemal Kenan Ergen	Yusuf Hoca	Zihni Göktay	Ferdi Eğilmez
F11	İkimizin Yerine	2016	Pınar Bulut	Doğan Hoca	Nejat İşler	Umur Turagay
F12	Hababam Sınıfı Yeniden	2019	Evren Erdoğan Ayşe Balıbey Tanıl	İsim belirtilmemiş	Aydın Yasalar	Doğa Can Anafarta

Tablo 1’de gösterilen filmler belirlenirken Efendioğlu’nun (2015) çalışmasında belirtilen yirmi beş öğretmen temalı Türk sinema filmi incelenmiş ve film siteleri üzerinden edebiyat öğretmeni karakterine yer verilen Türk filmleri araştırılmıştır. Çalışmaya Hababam Sınıfı serilerinden içerisinde edebiyat öğretmene ilişkin sahne bulunmayan filmler dahil edilmemiştir.

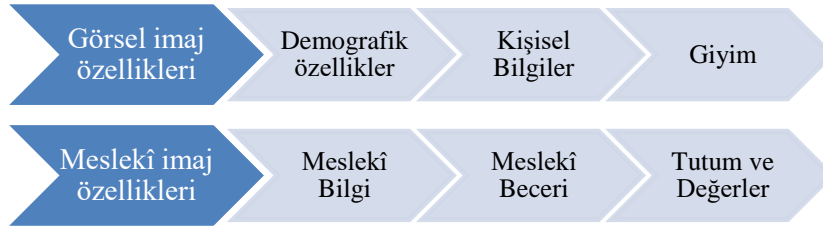
Çalışma kapsamında on iki film izlenmiştir. Kızlar Sınıfı ile Hababam Sınıfı Merhaba filmlerinde aynı aktörün edebiyat öğretmeni karakterini canlandırırsa da farklı davranış ve imaj özellikleri sergilemesinden dolayı bu filmlerdeki öğretmenler iki ayrı öğretmen olarak değerlendirilmeye dahil edilmiştir. Hababam Sınıfı serisinin üç filminde (F8, F9, F10) aynı aktörün öğretmen rolünü (Yusuf Hoca-Zihni Göktay) canlandırmasından dolayı üç filmde bir edebiyat öğretmeni değerlendirmeye dahil edilmiş ve toplamda on öğretmen üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Filmlere internet aracılığıyla ulaşılmış ve on iki film bilgisayara indirilerek arşivlenmiştir. Çalışma kapsamında edebiyat öğretmenlerini içeren tüm filmlere yer verilmesinin, Türk filmlerindeki edebiyat öğretmeni imajının belirlenmesine ve bu imajın zaman içerisinde nasıl bir değişim geçirdiğini göstermeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Veri Toplama Aracının Hazırlanması, Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesinin amaçları doğrultusunda (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 223) ilk olarak internet ortamında sinema filmlerine ulaşılmıştır. Filmlerin orijinaliği kontrol edilmiştir. Veriyi anlamak amacıyla filmlerin ilk izlenmesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu belirleme sürecinde, var olan filmlerin sayıca az olması nedeniyle ulaşılan tüm sinema filmleri çalışma grubuna dahil edilmiştir. Ardından verinin analizi sürecine geçilmiştir.

Verilerin analizi için kullanılan gözlem formu oluşturulmadan önce öğretmen imajı hakkında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Yapılan araştırmalarda Akcan ve Polat’ın (2016) öğretmenlerin imaj özelliklerini görsel, davranışsal, meslekî ve baskın özellikler boyutlarıyla; Nóvoa (2000), Kalke (2012), Kestere ve Kalke’nin (2011) beden, kıyafetler, sözlü ve sözsüz iletişim boyutlarıyla ele aldığı görülmüştür. LeBlanc (2004) çalışmasında örgütlerin genel imajını meslekî, görsel ve davranışsal imajın oluşturduğunu belirtmiştir. Çalışma kapsamında tüm araştırmacılar tarafından belirlenen kategoriler ve MEB tarafından esas alınan “Öğretmenlik Mesleği Yeterlik Alanları ve Alt Yeterlikleri” (2017) göz önünde bulundurularak bir gözlem formu oluşturulmuştur. Gözlem formunun geçerliliğini arttırmak amacıyla bir uzmanın görüşü

alınarak forma son şekli verilmiştir. Gözlem formunun bir başka eğitim filmi üzerinde uygulaması yapılarak uygunluğu denenmiştir. Belirlenen boyutlar doğrultusunda yapılan film analizi sürecinde bazı unsurlara filmlerde hiç değinilmediği belirlenmiş, bu nedenle filmlerde yansıtılmayan unsurlar ve kategoriler form dışında bırakılmıştır. Gözlem formunda, filmlerdeki edebiyat öğretmenlerinin görsel imaj ve meslekî imaj özellikleri doğrultusunda incelenebileceği, filmlere yansıtılan edebiyat öğretimi sürecinin ise ele alınan içerik, kullanılan materyaller ve öğretim yöntemleri doğrultusunda incelenebileceğine karar verilmiştir.

Toplanan verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Analiz birimi olarak karakter esas alınmış ve filmlerde edebiyat öğretmeni karakteri ile edebiyat öğretimi süreci incelenmiştir. Bu analiz türünde araştırmacı, gözlemlemiş olduğu görüşü doğru bir şekilde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer vermiştir. Yıldırım ve Şimşek'in (2018, s. 256) betimsel analiz aşamaları doğrultusunda gerçekleştirilen analiz süreci şu dört aşamada gerçekleştirilmiştir: a) Gözlem formları aracılığıyla oluşturulan temalar doğrultusunda her filmde oluşan edebiyat öğretmeni imajının boyutları genel hatlarıyla ortaya konulmuştur. b) Oluşturulan boyutlar doğrultusunda filmler ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve edebiyat öğretmeni imajına ilişkin olarak ulaşılan veriler belirlenen temalar altında düzenlenmiştir. Öğretmen imajını yansıtan sahneler ve doğrudan alıntılar belirlenmiştir. c) Edebiyat öğretmeni imajını yansıtan imaj öğeleri film kareleri ve karakter repliklerinden doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir. d) Ulaşılan edebiyat öğretmeni imajına ve edebiyat öğretimi sürecine ilişkin bulgular açıklanmış, birbirleriyle ilişkilendirilerek anlamlandırılmıştır. Neden sonuç ilişkisi kurularak olgular arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Araştırmanın iç güvenirliliğini arttırmak amacıyla bağımsız bir araştırmacı tarafından rast gele üç film izlenerek her filme ilişkin gözlem formu doldurulmuştur. Bağımsız uzman ile araştırmacının izlenen filmlere ilişkin gözlem formları karşılaştırılarak Miles ve Huberman'ın (1994) formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$) doğrultusunda uyuşum yüzdesi .82 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın iç güvenirliliğini arttırmak amacıyla gözlem formlarının doldurulmasından bir ay sonra araştırmacı tarafından tüm filmler yeniden izlenerek tekrar gözlem formu doldurulmuş ve ilk formlar ile son formların birbiriyle tutarlı olduğu görülmüştür.

Araştırmanın dış güvenirliliğini sağlamak için çalışma grubu, veri toplama aracının oluşturulması, verilerin elde edilmesi ve analiz sürecinin aşamaları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Örneklem genellemeye izin verecek ölçüde çeşitlendirilmiş ve bulgular literatürdeki diğer çalışmalar ile karşılaştırılarak sunulmuştur. Söz konusu ayrıntılı açıklamanın araştırma bulgularının varsayım ve önyargılardan etkilenme olasılığını azaltacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın veri kaynağı olan filmler, internet ortamında izinli olarak yayımlanmakta ya da bedeli karşılığında satın alınabilmekte olup filmlerin kullanılan bölümleri için telif hakları düzenlemelerine uyulmuştur. Çalışmada insan ya da hayvan üzerinde deneysel ya da klinik çalışma yapılmadığından ve katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel veri toplama yaklaşımlarından yararlanılmadığından dolayı bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Bulgular

Çalışmanın bulguları edebiyat öğretmenlerinin görsel imaj özellikleri, meslekî imaj özellikleri ve filmlerdeki edebiyat öğretimi olmak üzere üç alt başlıkta sunulmuştur.

1. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Görsel İmaj Özellikleri

Türk filmlerindeki TDE öğretmenlerinin görsel imaj özellikleri; demografik özellikleri, kişisel bilgileri ve giyim tarzları açısından ele alınmıştır. Karakterlerin demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Karakterlerin demografik özellikleri

Ö	Karakterin Adı	Film	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni Durumu	Meslekî Tecrübe
Ö1	Orhan Öğretmen	F1	Erkek	20-30	Bekar	Tecrübesiz
Ö2	İsim belirtilmemiş	F2	Erkek	50-65	Bilgi yok	Tecrübeli
Ö3	Semra Hoca	F3	Kadın	20-30	Bekar	Tecrübesiz
Ö4	Zühtü Öğretmen	F4	Erkek	50-65	Bilgi yok	Tecrübeli
Ö5	Avni Hoca	F5	Erkek	30-40	Bekar	Tecrübeli
Ö6	Mehmet Bülbül	F6	Erkek	20-30	Bekar	Tecrübesiz
Ö7	İlyas Çiçek	F7	Erkek	20-30	Bekar	Tecrübesiz
Ö8	Yusuf Hoca	F8, 9,10	Erkek	50-60	Bilgi yok	Tecrübeli
Ö9	Doğan Hoca	F11	Erkek	30-40	Bekar	Tecrübeli
Ö10	İsim belirtilmemiş	F12	Erkek	30-40	Bekar	Tecrübeli

Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin demografik özellikleri kapsamında cinsiyet, yaş, tecrübe, medeni durum, doğum yeri gibi bilgiler incelenmiştir. Öğretmenler cinsiyetleri açısından incelendiğinde, on iki filmde canlandırılan on öğretmenden birinin kadın, diğerlerinin erkek olduğu görülür. Öğretmenler yaşları ve meslekî tecrübeleri açısından incelendiğinde, beşinin 20-30 yaş aralığında genç ve ilk defa öğretmenlik yapan tecrübesiz öğretmen olduğu, ikisinin 30-40 yaş aralığında yaklaşık on yıllık tecrübesi olan öğretmenler olduğu, üçünün ise 50-65 yaş aralığında, emeklilik zamanı gelmiş ama yine de görev yapan öğretmenler olduğu görülür. Medeni durumları açısından incelendiğinde, öğretmenlerin tümünün medeni durumları hakkında net bir bilgi verilmemekle birlikte tecrübesiz öğretmenlerin ve orta yaşlı öğretmenlerin bekar olduğu anlaşılmaktadır. Demografik özellikleri açısından filmlerde çoğunlukla tecrübesiz ya da az tecrübeli, genç, bekar erkek edebiyat öğretmenlerine yer verildiği söylenebilir.

Ekonomik açıdan ele alındığında, tecrübesiz öğretmenlerin bakmakla yükümlü oldukları anne babaları ya da kardeşlerinin olduğu (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7), çok zengin ailelerden gelmeyen, bu işe ihtiyacı olan öğretmenler olarak yansıtıldıkları görülür. Bu durum özellikle “Hababam Sınıfı” filmlerinde zengin tembel öğrenci ile çalışkan fakir öğretmen arasındaki çatışmayla vurgulanmaktadır. Öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ekonomik açıdan bakışı, öğretmenine duygusal yakınlık duyan öğrenci Gamze ile Mehmet Öğretmen arasındaki diyaloga şu şekilde yaşanmıştır:

Öğrenci: *Bırakırsın bu mesleği, olur biter. Hem ne kazandırıyor ki sana?*

Mehmet Bülbül: *Amacım çok para kazanmak değil Gamze, onurlu bir yaşam sürmek. (Hababam Sınıfı Güle Güle).*

Filmerdeki tecrübeli öğretmenlerin ise emekliliklerini hak etmiş olsalar da bu geçinmek için bu mesleği yapmak zorunda oldukları, öğretmenler odasında gerçekleşen bir diyalogda belirtilir. *“Emekli maaşı ile geçinebilsem, şu Hababam Sınıfı yüzünden, yani bir dakika durmam şu mektepte.”* (Hababam Sınıfı).

Filmlerde öğretmenlerin demografik bilgileri dışındaki kişisel bilgilerine çok az yer verilmektedir. Mehmet ve Doğan öğretmenler dışında hiçbir öğretmenin ailesi ve özel yaşamları hakkında bilgiye ve sahneye yer verilmemiştir. Ayrıca öğretmenlerin nereli oldukları, eğitim aldıkları okullar, özel ilgi alanları ya da anıları gibi kişisel bilgileri işlenmemiş; öğretmenlerin tüm yaşamları okul, öğretmenler odası ve ders verdikleri bir sınıfla sınırlandırılmıştır.

Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda görev yapan öğretmenler, 657 Sayılı Devlet Memurları Kılık Kıyafet Yönetmeliği’nde belirtilen kıyafet kurallarına uymak mecburiyetindedirler. Bu kurallara göre elbiseler temiz, düzgün, ütülü ve sade; ayakkabılar kapalı, temiz ve boyalı olmalıdır. Erkekler için gömlek, kravat ve çorap zorunludur ve kravatı örtecek şekilde süveter giyilmemelidir. Kadınlar, kolsuz ve çok açık yakalı gömlek, bluz ya da elbise ile dar kot ve benzeri pantolonlar giymemeli. Etek boyu dizden yukarı ve yırtmaçlı olmamalıdır. İncelenen filmlerdeki on edebiyat öğretmeni görsel imaj açısından değerlendirildiğinde, Doğan, İlyas ve Mehmet öğretmenlerin kimi zaman kıravat takmadığı, onların dışındaki tüm öğretmenlerin kılık kıyafet yönetmeliğine uyduğu görülür. Erkek öğretmenlerin film boyunca en fazla iki farklı kıyafet ile ekrana yansıtıldığı, giyim tarzlarının gösterişten uzak ve klasik olduğu görülmektedir. Özellikle 50-60 yaş arası tecrübeli öğretmenlerin aynı renk pantolon ve ceketten oluşan takım elbiseyi tercih ettikleri, daha genç öğretmenlerin ise farklı renkte pantolon ve ceket giydikleri gösterilir. Bu durum Doğan Öğretmen’de şıklık olarak ekrana yansıtılırken Mehmet Öğretmen’in birbiriyle uyumlu olmayan renkte pantolon, gömlek, kazak giymesi nedeniyle mesleğin gereklerine uygun giyinmeme olarak yansıtılır.

Filmlerde Semra Öğretmen ve Mehmet Öğretmen’in kıyafetleri üzerinden öğretmenlerin giyim tarzları ile sınıfa hakimiyetleri arasında bir ilişki kurulduğu görülür. Günün moda anlayışına uygun olmayan, farklı renkteki giysilerinden dolayı Mehmet Öğretmen’e öğrencilerinden biri şu sözleri söyler ve onun otoritesini sarsmaya çalışır. *“Bana bak bu okula nasıl hoca olduğunu bilmiyorum ama ben senin gibi çoban kılıklı adamdan emir almam.”*

Öğretmenlerin giyim tarzları ile sınıfa hakimiyetleri arasındaki ilgiyi gösteren benzer bir durum, Semra Öğretmen’in görsel imajının filmin başından sonuna kadar değişimiyle somutlaştırılır. Semra Öğretmen, ilk sahnelerde bir üniversite öğrencisi gibi yarı toplu saçları, gömlek ve etek gibi kılık kıyafet yönetmeliğine uygun ancak klasik olmayan tarzda kıyafetlere yansıtılarak onun henüz tecrübesiz bir öğretmen olduğu vurgulanmak istenmiştir. Filmin sonlarına doğru tecrübe kazandığının ve otoritesinin göstergesi olarak Semra Öğretmenin giyim tarzının, saçlarının değiştiği daha ciddi bir görsel tarz çizdiği ve sınıfa hakimiyeti ekrana yansır. Filmin sonunda Semra Öğretmen saçları toplu, gözlüklü, döpiyesli, şık ve klasik bir öğretmene dönüşür.

Genel olarak üç öğretmen dışındaki tüm öğretmenlerin kıyafet yönetmeliğine uygun giyindiği, genç erkek öğretmenlerin giyimine özen gösteren, şık ve bakımlı bir görsel imaj

çizdikleri ve özellikle bu durumun kız öğrencilerin dikkatini çektiği görülmektedir. Öğretmenlerin görsel açıdan gösterişten uzak oldukları; aksesuar olarak gözlük, saat, fular ve çanta dışında bir aksesuar kullanmadıkları görülür.

2. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Meslekî İmaj Özellikleri

Edebiyat öğretmenlerinin filmlere yansıyan meslekî imaj özellikleri; meslekî bilgi, meslekî beceri, tutum ve değerler kapsamında ele alınmıştır.

a. Meslekî bilgi

Öğretmenlik mesleğinin “meslekî bilgi” yeterlik alanının içerisinde; *alan bilgisi*, *alan eğitimi bilgisi* ve *mevzuat bilgisi* yer almaktadır. Edebiyat öğretmenlerinin meslekî bilgi, beceri ve tutumlarına yönelik sahneler incelendiğinde, toplam film süresi içerisinde öğretim sürecine ilişkin sahnelere çok az zaman ayrıldığı görülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin alan bilgisine yönelik bir değerlendirme yapmak zordur. Ancak öğretmenlerin alan bilgisinin göstergesi olarak, işlenen konuyla ilgili ezbere okudukları şiirler ve o derste ele alınacak konuya ilişkin verdikleri giriş bilgileri ele alınmıştır. Öğretmenlere ilişkin dikkat çeken özellik, neredeyse hepsinin işlenen konuya ya da sınıftaki bir duruma uygun olarak ezberden şiir örnekleri verebilmeleridir. İki öğretmen (Ö3, Ö5) dışındaki tüm öğretmenler derslerinde şiir okumuştur. Öğretmenlerden üçü (Ö8, Ö1, Ö10) kitaptan şiir okumayı tercih ederken diğer öğretmenlerin tümünün ezberden şiir okudukları görülmektedir (Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9). Öğretmenlerin sınıftaki tartışmalara göre duruma uygun şiirlerden örnekler verdikleri (Ö9) ve öğrencilerin kendi yazdıklarını iddia ettikleri şiirleri ezberden okuyarak (Ö6) alanlarına hâkim oldukları gösterilmiştir. Ayrıca söz konusu örnekler ile edebiyat öğretmeni için şiir okumanın meslekî bir gereklilik olduğu algısı oluşturulmaktadır.

Alan bilgisi bakımından öğretmenlerin yetersizliği ilgili olarak karşılaşılan tek örnek, Hababam Sınıfı'nın, Semra Öğretmen'i Tevfik Fikret'in ölüm yıldönümünü anmak amacıyla mezarlığa gitmeye ikna etmesidir. Sınıfın okuldan çıkar çıkmaz maça kaçması, Semra Öğretmen'in Tevfik Fikret'in ölüm tarihini bilmemesinden dolayı kendini suçlamasına ve hem kendinin hem de öğrencilerin, onun alan bilgisini sorgulamasına neden olmuştur.

Örnek:

Mahmut Hoca: *Üzülme kızım. Aslında bu yaptıkları bana karşı.*

Semra Öğretmen: *Hepsi bir yana, ben nasıl olur da Tevfik Fikret'in ölüm yıldönümünü unuturum? (Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, 31.51).*

***

Okul girişinde tek ayak üstünde ayakta durma cezası alan öğrenciler: *Şuna bak şuna, edebiyat öğretmeni olmuş Tevfik Fikret'in ölüm yıldönümünü bilmiyor. Bir de bize kasılıyor, cezasını da biz çekiyoruz. (Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı).*

b. Meslekî Beceri

Öğretmenlik mesleğinin “meslekî beceri” yeterlik alanı, eğitim ve öğretimi planlama, öğrenme ortamları oluşturma, öğretme ve öğrenme sürecini yönetme ile ölçme ve değerlendirme yeterlik alanları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ulaşılan bulgular özellikle *öğretme ve öğrenme sürecini yönetmeye* yönelik olup *katılımı destekleme ve geri bildirim verme*, *sınıf yönetimi yaklaşımları* başlıklarında ele alınmıştır.

Katılımı destekleme, geri bildirim verme

İzlenen filmlerde özellikle genç öğretmenlerin (Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9) öğrencinin derse katılımını destekledikleri, öğrencilere sorular yönelttikleri, geri bildirim verdikleri, yanlış yanıtlar aldıklarında ya da yanıt olarak öğrenci şakalarıyla karşılaştıklarında -öğretmenlik mesleğine saygısızlık yapmadıkları sürece- hoşgörülü oldukları görülmektedir. Örneğin Hababam Sınıfı'nın yeni edebiyat öğretmeni Mehmet Bülbül, ilk derste öğrencilere edebiyata karşı ilgilerinin olup olmadığını, şiir yazıp yazmadıklarını sorarak onları ilgileri doğrultusunda derse dahil etmeye çalışmıştır. Bir öğrencinin şiir okuma isteğini kırmamış ve onun derse katılımını desteklemiştir. Öğrencinin şiirini okumasının ardından şiiri üzerinde biraz daha çalışması gerektiğini belirterek ona yapıcı bir geri bildirim vermiştir. Öğretmenin bu tavrı, öğrenciyi şiir yazmaya devam etmesi konusunda teşvik etmiş ve öğrenci her uygun durumda bir şiir yazdığını, okumak istediğini belirtmiştir.

Örnek:

Mehmet Öğretmen: *İçinizden bu konuya merakı olan var mı? Şiir ya da hikâye yazan?*

Öğrenci A: *Var efendim, ben.*

Mehmet Öğretmen: *Ne yazıyorsun?*

Öğrenci A: *Şiir, ben bir şairim.*

Öğrenci B: *Yok hocam, sakın söylemesin, bu adam bir şiir katilidir.*

Öğrenci A: *Sevgilim için yazdım Leyla'ma (Şiiri okur)*

Mehmet Öğretmen: *Bence biraz çalış üzerinde, iyi olur. (Hababam Sınıfı Güle Güle).*

Filmlerde, tecrübeli öğretmenlerden ikisinin (Ö2, Ö4) yanlış cevap aldığı ya da öğrenci şakalarıyla karşılaştığında bu durumu bir saygısızlık olarak gördüğü ve öğrencilere sert tepki gösterdiği, diğer öğretmenin (Ö8) ise bu durumlarda tepkisiz kaldığı pasif olarak yansıtıldığı görülür. Hababam Sınıfı'nın tecrübeli edebiyat öğretmeni Ö2 aruz vezni konusunu işlerken Sessiz Gemi şiirini örnek olarak okumuş ve öğrencilerden bu şiiri okumalarını istemiştir. Öğrencilerin yanıt olarak şaka yapmalarına sinirlenen öğretmen ve öğrenciler arasında geçen diyalog şu şekildedir:

Örnek:

Ö2: *Ferit ne yapıyorsun orada? Oku Yahya Kemal'in Sessiz Gemi'sini.*

Ferit: *Yanlışınız var hocam Sessiz Gemi'yi Hümeysra okuyor, Yahya Kemal diye bir şarkıcı yok.*

Ö2: *Allah cezası versin eşek herif, otur. Sen oku Necmi!*

Necmi: *Birçok giden memnun ki yerinden, çok seneler geçti, çok seneler geçti dönen yok*

Ö2: *Terbiyesiz herif burası meyhane mi? Otur! (Hababam Sınıfı)*

Benzer bir durum Semra Öğretmen gazel konusunu işlerken görülmüş ancak öğretmenin tavrı tecrübeli öğretmenden farklı olmuştur. Öğrencilere bir gazel örneği soran öğretmene, öğrencilerin bir uzun hava okuması üzerine Semra Öğretmen, "Hep birlikte verdiğiniz gazel örneğine teşekkür ederim ama söylediğiniz gazel değil uzun havadır. Uzun havanın da dersimizde yeri yoktur." sözleriyle karşılık vermiştir.

Sınıf yönetimi

Edebiyat öğretmenlerinin sınıfta istenmeyen davranış ve durumlarla baş etme şekilleri değerlendirildiğinde; öğrencilerin taşkın tavırlarına hâkim olamayan öğretmenlerin, başlangıçta nazik ve dostça yaklaşmaya çalışsalar dahi sınıf hakimiyetini kaybettiklerinde daha yüksek ses

tonuyla konuştukları (Ö2, Ö3, Ö5, Ö7) ya da masaya vurarak (Ö1, Ö6) bu durumla baş etmeye çalıştıkları görülür. Örneğin Orhan Öğretmen, bir idareci tarafından öğrencilere tanıtılmasının ardından sınıfta öğrenciler ile baş başa kalır. Öğrencilerin öğretmen sınıfta iken gürültü yapmaya devam etmesi üzerine önce masaya vurur ve ardından şu sözleri söyler:

Örnek:

Orhan Öğretmen: *Susun, rica ederim susun, susun lütfen.*

Öğrenciler: *(Gürültü devam eder, şarkı söyler öğrenciler)*

Orhan Öğretmen: *Susun dedim size, susun artık. Çok üzgünüm ama bozuşacağız, rica ederim beni sizlere kötü davranmaya mecbur etmeyin. (Çıtkırıldım)*

Tecrübesiz öğretmenler (Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7) ile öğrenci arasında otorite savaşının olduğu ve öğrencilerin başlangıçta öğretmenlerin otoritesini kabul etmediği görülür. Öğrenciler kimi zaman öğretmenin taklidini yaparak kimi zamansa ona şaka yaparak öğretmenin otoritesini sarsmaya çalışırlar. Bu durum, öğretmenin öğrencilere karşı hoşgörülü tavrının değişmesine ve kimi zaman öğrencilere ceza verilmesine neden olmaktadır. Edebiyat öğretmenlerinin filmlere yansıyan cezalandırma türleri sözlü şiddet, konuşma (ahlaki söylev) ve fiziksel şiddet (tokat) şeklindedir.

Filmlerde tecrübeli öğretmenlerin (Ö2, Ö4, Ö8) öğrencilere yönelik sözlü şiddeti kullandıkları görülür. Hababam Sınıfı'nda şiirin sözlerini şarkı sözü olarak okuyarak şaka yapan öğrenciye Ö2'nin "Allah cezanı versin eşek herif, otur." "Terbiyesiz herif!" sözleri ve Hababam Sınıfı Uyanıyor'da, Zühtü Hoca'nın "Otur, haddini bilmez münafik, rezil!", "Eminim sizin gibi taş kafalılar, o dediğinizi bile ezberleyemez.", "gençlik değil, adeta it sürüsü" şeklindeki sözleri, hakaret vasıfları nedeniyle sözlü şiddet içeren cezalardır. Ancak bu cezalar öğrenci davranışlarında bir değişiklik göstermemiş, öğrenciler tarafından sadece mizah konusu edilmiştir. Bu örnekler, öğretmenlerin düşünce ve kanılarının öğrenciler tarafından dikkate alınmadığı göstermesi açısından öğretmenin içinde bulunduğu olumsuz durumu göstermektedir.

Yeni nesil edebiyat öğretmenlerinin sıklıkla öğrencilerle dost olmak istedikleri ve şiddete karşı olduklarını belirttikleri görülür (Ö5, Ö6, Ö7). Bu süreç, özellikle şiddete karşı olduğunu belirten Mehmet Öğretmen'in (Ö6) dayak atmaya disiplin anlayışının temeli olarak gören tarih öğretmeni ile olan diyaloguna şu şekilde yansımıştır:

Örnek:

Tarih Öğretmeni: *Bir hoca sınıfa girdi mi öyle bir kükremeli ki yeri göğü inletmeli, öğrenciler kaçacak delik aramalı.*

Mehmet Öğretmen: *Sen sınıfa değil, savaş alanına girdin hocam! Ben aynı fikirde değilim. Öğrenci öğretmenden korkmamalı, sevmeli, saymalı.*

Tarih Öğretmeni: *Sevgi de neymiş? Ah siz yeniler, ille de bir antikalık yapacaksınız. Ama göreceğiz, ilk tokadı atacağın günü merakla bekleyeceğiz.*

Mehmet Öğretmen: *Çok bekleyeceksin. (Hababam Sınıfı Güle Güle)*

Özellikle yeni nesil edebiyat öğretmenlerin şiddete karşı olduklarını belirttikleri ancak öğrencilerin saygısız tavırlarına karşı sınırlarına hâkim olamadıkları ve öğrenciye fiziksel şiddet uyguladıkları (tokat atarak) görülür. Orhan, Selma, Avni ve Mehmet öğretmenler sınırlarına hâkim olamayarak öğrencilerine tokat atan tecrübesiz öğretmenlerdir. Öğretmenlerin özellikle öğretmenlik mesleğine yapılan saygısızlığa tahammül edemedikleri, bu konuda kişiliklerine yönelik hakaret ya da saygısızlıktan daha hassas oldukları görülmektedir. Bu durum, şiddete karşı olduğunu ifade eden Mehmet Öğretmen'in şu diyalogu ile örneklendirilebilir:

Örnek:

Mehmet Öğretmen: Bazı arkadaşlar nedense pek unutkan oluyorlar. Daha bir iki gün önce sınıfa nasıl girileceği konusunda anlaşmaya varmıştık. Hı? Öyle değil mi Gamze? Gamze sana söylüyorum!

Öğrenci: Bana mı?

Mehmet Öğretmen: Evet, sana.

Öğrenci: Sınıfa nasıl girilecekti?

Mehmet Öğretmen: Kapıyı vurup, özür dileyip...

Öğrenci: Hayret.

Mehmet Öğretmen: Neden hayret?

Öğrenci: İstanbul'a geleli üç gün olmasına rağmen bunları bilmeniz.

Mehmet Öğretmen: Haydi bakalım Gamze Hanım.

Öğrenci: Ben senden emir almam.

Mehmet Öğretmen: Önemli olan ben değilim, bunu senden isteyen bir öğretmendir.

Öğrenci: Öğretmen tanımına pek uymuyorsunuz da.

Mehmet Öğretmen: Dışarı çık, kapıyı vur öyle gir.

Öğrenci: Hayır.

Mehmet Öğretmen: Haydi kızım.

Öğrenci: Çıkmazsam ne yapacaksın? Şikâyet mi edeceksin, okuldan mı attıracaksın ha?

Mehmet Öğretmen: Gamze çok zor değil yapacağım şey.

Öğrenci: Çekil git başımdan.

Mehmet Öğretmen: Gamze çık diyorum.

Öğrenci: Bana bak, bu okula nasıl hoca olduğunu bilmiyorum ama ben senin gibi çoban kılıklı adamdan emir almam. Çekil git başımdan

Mehmet Öğretmen: (Öğrenciye tokat atar) Çık dışarı! (Hababam Sınıfı Güle Güle).

Öğretmenlerin öğrencilerin eğitiminde sıklıkla kullandıkları bir diğer araç, öğrencilere tavırlarını sorgulatan ahlaki konuşmalarıdır. Genç öğretmenlerin (Orhan, Semra, Avni, Mehmet, İlyas) öğrencilerin sorumsuz ve saygısız tavırları devam ettiği taktirde özellikle de öğrencilerin mesleklerine karşı saygısızlık yaptıklarını düşündüklerinde öğrencilere buldukları yeri, hatalarını, sorumluluklarını ve kendilerini düzeltmeleri gerektiğini hatırlatan bir konuşma yaptıkları görülmektedir. Bu konuşmalardan sonra öğrencilerin kendilerini sorguladığı ve söylenenlerden etkilenerek davranışlarını olumlu yönde değiştirdikleri görülür. Örneğin Çıtkırıldım filminde öğretmenin söyleviden sonra öğrenci Filiz'in dersle daha fazla ilgilendiği ve daha fazla çalıştığı, Hababam Sınıfı Tatilde'de öğrencilerin Avni Öğretmen'e karşı tavırlarını düzelttikleri söylenebilir. Ancak bu durum her öğretmen için geçerli değildir. Semra Öğretmen'in söyleviden sonra öğrencilerin tutumlarındabir değişiklik olmamıştır.

Örnek: Semra Öğretmenin öğrencilere yaptığı konuşma

Öğrenci: Mahmut hocanın cezasını nasıl buldunuz? Beğendiniz mi?

Semra Öğretmen: Düşünmedim, belki de ben olsam başka türlü bir ceza verirdim.

Öğrenci: Allasen söyle hocam asar mıydın keser miydin?

Semra Öğretmen: Arkadaşlar!...

Öğrenci: Hiç olmazsa sizin elinizde can verirdik hocam fena mı?

Semra Öğretmen: Bir öğretmenle konuştuğunuzu unutmayın!

Öğrenci: Öğretmenliğe amma da meraklıymışsınız.

Semra Öğretmen: Lütfen yeter!

Öğrenci: Öğrencilik günlerinizi ne çabuk unuttunuz?

Semra Öğretmen: Yeter artık! Yeter! Hepiniz koca adamlar olmuşsunuz ama değil öğrenciliği insanlığı bile öğrenememişsiniz. Öğrencilik günlerimi unutmadım elbette. Ama ben sizler gibi zengin çocuğu değilim. Şerefli bir öğretmenin ufacak geliriyle zorluklar içinde okudum. Üzerime giyecek ikinci bir elbisem bile olmadı. Sizler öğrenciyim deyip zamanınızı haylazlıkla geçirirken ben durmadan çalıştım ve ne yazık ki sizin gibi sorumsuz, anlayışsız kişilere öğretmen oldum. O kadar zavallısınız ki benim gurur duyduğum şeylerle alay ediyorsunuz. (Hababam Sınıfta Kaldı)

c. Tutum ve Değerler

Öğretmen yeterliklerinin “tutum ve değerler” yeterlik alanı, öğrenciye yaklaşım, iletişim ve kişisel ve mesleki gelişim yeterlikleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Öğrenciye yaklaşım

Tecrübesiz (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7) ve az tecrübeli (Ö5, Ö9) edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerin şakacı ve alaycı tavırlarına karşı hoşgörülü, anlayışlı tavırları ve ders dışı iletişimleri ile bir rol model olmaya çalıştıkları görülürken tecrübeli öğretmenlerin öğrencilerle ders dışında herhangi bir etkileşiminin olmadığı yansıtılmıştır. İdealist genç edebiyat öğretmenlerinin (Ö6, Ö7, Ö5) öğrencilerin hem meslekî hem de kişisel gelişimlerini destekledikleri hatta özel hayatlarına yön verdikleri görülür. Örneğin öğrencisinin yağmurdan ıslandığını gören Mehmet Öğretmen öğrencisine paltosunu verir, hasta öğrencisinin başında bekleyerek onu babasıyla barıştırır. İlyas Öğretmen, intihara teşebbüs eden öğrencisinin sabaha kadar başında bekler. Hırsızlık eğilimi olan bir öğrencinin doğru karar verebilmesi için sık sık onunla konuşur. Sevgilisinden ayrılan bir öğrencisinin üzüntüsünü paylaşarak onu anlamaya çalışır. Avni Öğretmen, okulları kapatılan öğrencilere açık havada ders vermeye devam eder. Doğan Öğretmen, arkadaşına hediye olarak hikâyeye yazmak isteyen bir öğrencisinin metin yazmasına yardım etmektedir.

İletişim ve iş birliği

İletişim özellikleri içerisinde ele alınan en önemli özelliklerden biri konuşma özellikleridir. Edebiyat öğretmenleri konuşma özellikleri ve diksiyonları açısından değerlendirildiğinde, Mehmet Bülbül dışındaki tüm öğretmenlerin İstanbul Türkçesine uygun konuştukları ve diksiyonlarının düzgün olduğu görülmektedir. Ancak Mehmet ve İlyas Öğretmenlerin ağız özelliği taşımaları, bu konuda öğrencileri tarafından eleştirilmelerine, konuşmalarının taklit edilmesine ve onlarla alay edilmesine neden olmuştur. Mehmet Öğretmen’in konuşması nedeniyle bu mesleğe uygun olmadığı, öğrenciyle arasında geçen şu diyalogla örneklenebilir:

Örnek:

Mehmet Öğretmen: Arkadaşlar, ben yeni edebiyat hocası Mehmet Bülbül.

Öğrenci 1: (Kahkaha) Neymiş?

Öğrencilerin tümü: Bülbülmüş.

Öğrenci 2: Yok lan karga, gak gak gak.

Mehmet Öğretmen: Ben çıkayım, yanlışlıkla hayvanat bahçesine gelmişim.

Öğrenci 3: Gerçekten edebiyat öğretmeni misiniz?

Mehmet Öğretmen: Evet

Öğrenci 3: Ne dediğiniz pek anlaşılıyor da.

Mehmet Öğretmen: Niye? Heeee, anlıyorum, dilim biraz kaba geldi. Hani ne demişler “Katranı ezsen olur mu şeker, nesline tükürdüğüm nesline çeker.”

...

Mehmet Öğretmen: Ben köy çocuğuyum arkadaşlar, uğraştım ancak bu kadar düzeldi”

Öğrenci 3: Pek düzelmiş sayılmaz ya!

Mehmet Öğretmen: Anlaşıyoruz ya, ne fark eder?

Öğrenci 3: Mecbur muydunuz hocam, öğretmen olmaya yani?

Mehmet Öğretmen: Senin adın ne?

Öğrenci 3: Gamze

Mehmet Öğretmen: Gamze, sen gevezelik etmeye mecbur musun yavrum?

Öğrenci 3: Köy çocuğuyum dediniz de çiftçi olabilirdiniz, ne bileyim işçi, mesela çoban.

Mehmet Öğretmen: Üzülme hepsini yaptım. (Hababam Sınıfı Güle Güle).

Edebiyat öğretmenlerinin öğrencilere söz verirken kullandıkları hitap sözleri, öğrencilere gösterdikleri tavrın yanı sıra öğretmenlik tarzlarını da yansıtmaktadır. Özellikle yapım yılı daha eski olan filmlerdeki öğretmenlerin (Ö1, Ö3) öğrencilere söz verirken “siz, küçük hanım, bey, hanımefendi, lütfen” hitap sözlerini kullandıkları ve onların davranışları karşısındaki kırılganlığını “teessüf ederek” dile getirdikleri görülür. Bu durum öğretmenlerin öğrencilerle mesafeli ve saygılı bir yaklaşımı tercih ettiklerini gösterir. Yapım yılı daha yeni olan filmlerde genç öğretmenlerin “arkadaşlar” sözüyle hitap etmesi onların öğrencilerle dostça bir iletişim kurmayı istemeleri ile de tutarlılık göstermektedir. Tecrübeli öğretmenlerin ise daha otoriter bir yaklaşım tercih ettikleri, öğrencilere söz verirken “sen” diye hitap ettikleri ve öğrencilerden yapmalarını istedikleri herhangi bir durumu emir kipi kullanarak istemeleri onların otoriter yaklaşımını göstermektedir. Örneğin Hababam Sınıfı’ndın tecrübeli edebiyat öğretmeni Ö2, öğrenciye söz verirken “Ferit ne yapıyorsun orada? Oku, Yahya Kemal’in Sessiz Gemi’sini.” der.

Edebiyat öğretmenlerinin filmlere yansıyan bir diğer konuşma özelliği, sözcük tercihleridir. Eski ve yeni öğretmenlerin yeni ve eski sözcükleri kullanımları aracılığıyla öğretmenlerin edebî anlayışları filmlere yansıtılmıştır. Zühtü Öğretmen’in konuşmasında Arapça ve Farsça kelimelere ve tamlamalara yer vermesi, “Sayın Hocam” hitabına karşılık “Sayın Hocam değil, otur! Muhterem Hocam, muhterem!” sözleriyle karşılık vermesi gibi nedenlerle dil kullanımında muhafazakâr bir yaklaşımının olduğu görülür. Söylediklerinin öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi aracılığıyla, temsil ettiği klasik edebiyat anlayışının öğrenciden ve yaşanan dönemden kopukluğu yansıtılırken, öğretmen arkadaşları tarafından anlaşılabilmesi ile kullandığı dilin toplumdan kopukluğu aktarılır. Bu durum Zühtü Hoca’nın öğrenciler ve öğretmenler ile olan şu diyalogları üzerinden örneklenebilir.

Örnek: Zühtü Hoca’nın öğrencilerle diyalogu

Zühtü Hoca: Tahrirlerimde de sormayacağım. Unutmayın! En güzel, en büyük, en doğru şiir; bir hakikat-i mürşidenin tashîki altında hiçbir şey söylememektir... Yani divan şiiridir...*

İnek Şaban: Nece konuşuyor bu herif?

* Doğrusu “En güzel, en büyük, en doğru şiir, bir hakikat-i müdhişenin tazyiki altında hiçbir şey döyleyememektir.” (Enginün, 1982, s.38)

Öğrenci 1: Ne diyor bu Zühtü Hoca ya?

Öğrenci 2: Valla, hiçbir şey anlamadım.

Öğrenci 3: Çince gibi bir şey. (Hababam Sınıfı Uyanıyor).

Örnek: Zühtü Hoca'nın öğretmenlerle diyalogu

Kimya Öğretmeni: Demek ki potasyumun miktarını tutturamadım. Ama yine de deney deneydir.

Zühtü Hoca: Deney değil evladım. Tecrübe, tecrübe.

Kimya Öğretmeni: Anlamadım.

Zühtü Hoca: Nasıl anlamazsın? İlimi kimya, tecrübelerle müspet bir satha nüfuz eder.

Zühtü Hoca: Mahmut Bey, ben bu yeni neslin söylediklerini bir türlü anlamıyorum.

Mahmut Hoca: Niye efendim?

Zühtü Hoca: Baksanıza müspet ilim yapan bu zatı-ı muhteremin konuşmasından hiçbir şey anlamıyorum.

Mahmut Hoca: Valla Zühtü Bey, bazen ben de sizin söylediklerinizden bir şey anlamıyorum. (Hababam Sınıfı Uyanıyor).

Öğretmenlerin konuşmalarında argo kullanması, yanlış rol model olmaları nedeniyle mesleki imaj açısından olumsuz bir özelliktir. İncelenen edebiyat öğretmenlerinden üçünün (Ö2, Ö4, Ö6) konuşmalarında kaba ifadeler ve argo sözcükler kullandığı görülmektedir. Mehmet Öğretmen'in konuşmalarında "lan" gibi argo sözcüklere ve "boktan" gibi kaba ifadelere yer verdiği sıklıkla görülmektedir. Zühtü Öğretmen'in "taş kafalı, münafık, rezil", Öğretmen 2'nin "eşek herif, terbiyesiz" sözleri kaba konuşma örnekleri arasında gösterilebilir.

Örnek:

Sefa: Hocam beni istemişsiniz.

Mehmet Öğretmen: Sen fena ıslanmışsın Sefa. Ben seni şey için çağırmışım da.

Sefa: Ne için hocam?

Mehmet Öğretmen: Bana bak Sefa, bende iki paltı var, ben bunu sana vermek istiyorum.

Sefa: Yo, olmaz. Bizimkiler bozulur.

Mehmet Öğretmen: Onlar ne karıştırıyorlar lan?

Sefa: Olur mu hocam, bizi bir pardösüye hocaya sattı derler.

Mehmet Öğretmen: O zaman sen de benden aldığını söylemezsin.

(Hababam Sınıfı Güle Güle)

Empati ve hoşgörü

Zor bir öğrenci grubuyla karşı karşıya gelen öğretmenlerin, öğrencilerin bazı hatalarını anlayışla karşıladıkları ve onlara tutum ve davranışlarıyla rol model olabilecek olgun bir tavır sergiledikleri görülür. Tecrübesi öğretmenler Mehmet, İlyas, Orhan'ın ilk derslerde öğrenciler tarafından taklitlerinin yapılmasına hoşgörü ile yaklaştıkları görülür. Sınıfa girdiğinde taklidini yapan öğrenciyi gören Orhan Öğretmen, şakayı ciddiye almaz ve öğrenciyi kendi taklidini yaptı diye cezalandırmaz ancak sınıfa geldiği zaman bu durumun son bulması gerektiğini şu sözlerle belirtir: "Haydi bakalım yerinize geçin küçük hanım, sınıfı kâfi derecede eğlendirdiniz." (Çıtkırıldım).

İlyas Öğretmen, film boyunca birçok şakaya, hakarete maruz kalsa da öğrencilerine karşı olan tutumunu hiç değiştirmemiştir. Tahtaya çizilen çiçek ve böcek resimleriyle lakabını öğrenince öğrencilerine gülümseyerek şunları söyler: "Biz de okulda hocalara böyle adlar

takardık. Neyse ki benimki o kadar kötü değil, daha kötüsü de olabilirdi. Yine de yüzüme karşı çiçek demenizi tercih ederim. Kendi aranızda böcek dersiniz deyin, karışmam tabii...” (Kızlar Sınıfı).

Öğrencilere yaklaşımları incelendiğinde, özellikle genç öğretmenlerin dostça bir yaklaşımı tercih ettikleri görülmektedir. Avni Öğretmen öğrencilerle tanıştığı ilk derste öğrencilerle öğretmen iletişimi hakkındaki görüşlerini şu şekilde anlatır: “Bence öğretmen öğrencilerine yakın olmalı, arkadaş olmalı. Bakın bence hata öğrenciden değil, öğretmenden gelir. Ben sizlerle dost olacağım, bu tutumu da sonuna kadar böyle götürmeye kararlıyım.” (Hababam Sınıfı Tatilde).

Edebiyat öğretmenlerinin meslektaşları ve diğer görevliler ile de iyi bir iletişimlerinin olduğu görülür. İlyas öğretmen, öğrencilerin yaptıkları şaka nedeniyle Ayten Öğretmen ile sorun yaşamaktadır. Ancak diğer tüm öğretmenler, idareciler ve hizmetliler arasındaki iletişimde karşılıklı sevgi ve saygının hâkim olduğu görülür. Tecrübeli öğretmenler yeni öğretmenlere nasihat verir, idareciler onları anlamaya çalışır ve hatalarını hoş görerek onları öğrencilere karşı korurlar.

Kişisel - meslekî gelişim ve öğretim isteği

Edebiyat öğretmenlerinden tecrübesiz (Ö1, Ö3, Ö6), az tecrübeli (Ö9) ve tecrübeli (Ö4) beş edebiyat öğretmenin ders dışındaki sahnelerde kitap ya da gazete okurken yansıtılması, öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişimlerini önemsedikleri ve kendilerini geliştirdiklerini göstermektedir. Okunan kitaplara ilişkin net bir görüntü ekrana yansımadağı için konuları, türleri ya da içeriklerine ilişkin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Öğretmenlerinin öğretim istekleri değerlendirildiğinde, genç öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek olduğu ve öğretmeye istekli oldukları, ancak genç öğretmenlerin genellikle öğrencilerin şakaları ve tavrı ile bu isteklerinin kırıldığı söylenebilir. Bu duruma Semra Öğretmen’in öğrencilerin uygunsuz tavırları ve şakaları sonucunda mesleği bırakmaya karar verirken söylediği sözler örnek olarak gösterilebilir:

Örnek: Semra Öğretmen’in öğrencilerin tavırları nedeniyle mesleği bırakma kararı alması

“Başlangıçta çok güzel duygularla geldim buraya. Ama olanlar bütün güzellikleri sildi süpürdü. Olmayacak şeyler yaptılar, sesimi çıkarmadım; alay ettiler, duymazlıktan geldim; gurumla oynadılar, sustum. Ama son yaptıkları terbiyesizlik sabrımı taşırdı.” (Hababam Sınıfta Kaldı).

Mesleki etik ilkelere uygunluk

Filmler öğretmenin, meslekî ve etik ilkelere uygunluğu açısından incelendiğinde, Semra Öğretmen, bir öğretmene yazılan aşk mektuplarının affedilmesini kabul etmez ve buna yönelik olarak disiplin kurulunun toplanarak öğrencilere gerekli cezayı vermesini ister. Mehmet Öğretmen, aksi ispatlanmadığı takdirde öğrencisinin hırsız olduğunu kabul etmez ve öğrencisinin ona güvenerek verdiği sırrı kimseyle paylaşmaz. Bu örnekler edebiyat öğretmenlerinin mesleki etik ilkelere uygun davranışları arasında yer alırken Mehmet Öğretmenin sevgilisinden ayrılan ve intihar etmeyi düşündüğünü söyleyen öğrenci ile birlikte okul sınırları içerisinde alkollü içecek içmesi, İlyas Çiçek’in okulda kimseye söylemeden kapıya bırakılan bir bebeğe bakması, meslekî ve etik ilkelere uymayan örneklerdir.

Meslekî ve etik ilkeler açısından öğretmenlerden üçünün (Orhan, Mehmet, Doğan) öğrencilerine karşı duygusal yakınlık beslemeleri, erkek edebiyat öğretmenleri için çizilen

oldukça olumsuz bir imajdır. Mehmet Öğretmen bir kız öğrencisinden hoşlanır, onu izlediğini fark eder, rüyasında görür ve kendini sorgulayarak dönem sonunda görev yerinin değişmesi için tayinini ister. Orhan öğretmen de öğrencilerinden birine karşı ilgi duyar ve filmin sonunda öğrencisi ile evlenme kararı aldığı görülür. Doğan Öğretmen öğrencisine karşı ilgi duyar ve öğrencisi ile bir aşk ilişkisi yaşar. Filmlerde Mehmet Öğretmenin durumu fark ederek tayin istemesi, Orhan Öğretmen'in ona âşık olan öğrencisi Filiz'in ailesinin olurlarını alarak evlilik kararı alması ve Doğan Öğretmen'in âşık olduğu Çiçek'in 18 yaşının geçmiş olduğunun vurgulanması, yaşanan ilişkilerin yasal bir çerçeveye oturtulduğunu gösterse de öğretmenin meslekî ve toplumsal imajı açısından olumsuz bir algı oluşturmaktadır.

3. Filmlerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi

Filmlere yansıyan edebiyat öğretimi süreci; ele alınan konular, seçilen örnekler, öğretim ortamı, kullanılan öğretim yöntemleri ve öğretim materyalleri ile öğretmenlerin edebiyat anlayışı doğrultusunda incelenmiştir.

Filmlerde ele alınan konular

Filmlerde ele alınan konular incelendiğinde; tecrübeli öğretmenler tarafından genellikle divan edebiyatı ve aruz vezninin işlendiği görülür. Öğretmenler tarafından ele alınan konu başlıkları incelendiğinde, derslerde sıklıkla klasik edebiyat konularına değinildiği görülür. İşlenen konular; Fuzuli (Ö8, Ö1), aruz vezni (Ö2), klasik edebiyatın özellikleri (Ö4) ve gazel (Ö3). Klasik edebiyatın dışında ele alınan dönemler; Servet-i Fünûn (Ö6), Garip edebiyatı ve Toplumcu Gerçekçi edebiyattır (Ö7). Ele alınan yazar, şair ve eserler; Mehmet Akif Ersoy ve Safahat (Ö3), Fazıl Hüsnü Dağlarca (Ö6), Ziya Gökalp (Ö7), romanın oluşumu (Ö7) şeklindedir. Ders sahnelerinde, öğretmenlerin bu konulara ilişkin bilgi vermediği, sadece konulara giriş cümlesi söyleyerek konuyu tanıttığı ya da şiirle ele alınan konuyu örneklediği görülmektedir.

Ağırlıklı olarak ele alınan konular değerlendirildiğinde; klasik edebiyat, aruz vezni ve özellikle Fuzuli'nin filmlere çağdaş edebiyat konularından daha sık yansıtıldığı görülmektedir. Bu durum kimi zaman klasik edebiyat ve çağdaş edebiyat arasındaki çatışma olarak yansıtılmış, kimi zaman öğrencilerin klasik edebiyatı anlamama ve sevmeme sebebi olarak gösterilmiş, kimi zamansa öğretmenler arasındaki edebî anlayış farkı olarak sunulmuştur. Özellikle Zühtü Hoca ile karakterize edilen, eski edebiyata hayran, muhafazakar ve çağdaş edebiyatı reddeden edebî yaklaşım şu diyalogla örneklenebilir:

Örnek:

Zühtü Hoca: *Bu sene edebiyatı sizin sınıfa ben okutacağım, adım Zühtü. Ben, "yeni" lafını kat'iyen sevmem. Hele hele edebiyatta zinhar, hiç sevmem. Edebiyat demek; divan edebiyatı demektir, divan şiiri demektir. Divan şiiri ise, nazım ve kafiye demektir. Kafiyesiz şiir olmaz. Bir takım eşhas, "serbest nazım" diye saçmalıklar yapmışlar.*

İnek Şaban: *Evet efendim...*

Zühtü Hoca: *Ama biz onları kıraat etmeyeceğiz...*

İnek Şaban: *Etmeyeceğiz...*

Zühtü Hoca: *Tahrirlerimde de sormayacağım. Unutmayın!. En güzel, en büyük, en doğru şiir; bir hakikat-i müdhişenin tazyiki altında hiçbir şey söylememektir... Yani divan şiiridir...*

...

Öğrenci 4: *Hocam...*

Zühtü Hoca: *Ne var?*

Öğrenci 4: Sizden önceki edebiyat öğretmenimiz Semra Hanım, çağdaş edebiyatı da öğretirdi bize.

Zühtü Hoca: Olmaz, yeni yok... Hepsini unutacaksınız! Himm, nerde kalmıştık? Divan şiiri; yani kalıp, yani kaftiye... Şu akıcılığa bakın, iyi dinleyin: "Tiz-i reftar olanın payine nağmen dolaşır." Sen, sen sen sen. Kalk, tekrarla bakayım...

Filmlerde öğretmenlerin (Ö1, Ö2, Ö4, Ö8, Ö10) klasik edebiyatı öven, ahenginden, öneminden bahseden ve bu edebiyata hayranlığına ilişkin görüşlerini belirten sahnelerin olmasının yanı sıra öğrencilerin bu klasik dönem edebiyatından korktuğu, onu anlamadığı ve gereksiz olduğunu düşündüğü belirtilir. Çıtkırıldım adlı filmde Filiz adlı öğrenci en korktuğu ders olarak edebiyat dersini belirtmiş ve bu derste işlenen Fuzulî, Bakî ve Nedîm gibi yazarların kendilerine ne yararının olacağını sormuştur. "Bu şiirden benim anladığım, bir şey anlamadığımdır." diyerek işlenen şiiri anlamadığını belirtir. Hababam Sınıfı adlı filmde de öğrenciler Zühtü Öğretmenin okuduğu beyitte geçen kelimeleri hiç anlamamış ve dizeleri yanlış tekrar etmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin ele alınan konudan oldukça uzak oldukları, bu dönemin dil ve kültür özelliklerine yabancı oldukları ve onunla bağ kuramamaları şeklinde açıklanabilir.

Öğretim yöntemi, teknikleri ve materyal kullanımı

Filmlerde, öğretmenlerin edebiyat öğretim sürecine ilişkin çok az sahneye yer verilmektedir (Ö1, 4 sahne; Ö2, 2 sahne; Ö3, 4 sahne; Ö4, 2 sahne; Ö5, 2 sahne; Ö6, 3 sahne; Ö7, 2 sahne; Ö8, 1 sahne; Ö9, 1sahne; Ö10, 1sahne). Bu sahnelerin bazılarında da edebiyat öğretimi gerçekleşmemiş, öğretmenin sınıfa girmesi ve sınıf içinde yaşanan bir çatışma ile kurgu sürdürülmüştür. Eğitim sürecinin yansıtıldığı sahnelerde edebiyat öğretmenlerinin sınıf içerisinde düz anlatım yönteminin dışında bir yöntem kullanmadıkları görülür. Öğretmenler, okudukları şiirlerle düz anlatımlarına akıcılık katmaktadırlar. Öğretmen önce konuya ilişkin tanımı verir, ardından örnek verir ya da öğrenciden örnek istemektedir. Özellikle yaşlı öğretmenlerin kürsüde oturarak bir kitap odağında ders anlattıkları, genç öğretmenlerin ise ayakta, sınıf içerisinde dolaşarak yine düz anlatım ve zaman zaman soru cevap yöntemini kullanarak ders anlattıkları görülmektedir. Tecrübeli öğretmenlerde soru- cevap, bir teknik olarak değil, değerlendirme ya da konuşanı cezalandırma aracı olarak kullanılmaktadır.

Filmlerde, öğretmenlerin girdikleri bir sınıf ile iletişimlerini izleyiciye sunulur. Bu sınıfın derslik boyutları küçük ve mevcudu kalabalıktır. Ders dışında derse hazırlık yapma, dersi planlama, not verme, toplantılar ve ekstra görevlere ilişkin sahnelere yer verilmemiştir. Öğretim sürecinde kullanılan tek materyal kitap ve tahtadır. Ancak birçok sınıf sahnesinde öğretmenin kitabının bile bulunmadığı ve Doğan Öğretmen dışında hiçbir öğretmenin derste tahtayı kullanılmadığı söylenebilir. Hababam Sınıfı Tatilde filmi dışındaki derslerin hepsi sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Semra öğretmenin Tefik Fikret'in ölüm yıldönümünü anmak üzere öğrencilerin mezarına çiçek koymaya gitmelerine izin vermesi, okul dışı öğrenme ortamlarını desteklediği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, eğitim filmlerinde yansıtılan edebiyat öğretmeni imajı incelenmiştir. Türk filmlerindeki edebiyat öğretmenleri görsel imajları açısından incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunun erkek, bakımlı, yakışıklı ve kız öğrenciler tarafından hayranlık duyulan öğretmenler oldukları görülür. Bu bulgu, öğrencilerin öğretmenlere ilişkin algı ve beklentilerinin incelendiği araştırmanın (Gül Khattak, 2012, s. 16), öğrencilerin kadın öğretmenlerinin olmasını tercih

ettikleri ve kadın öğretmenleri güler yüzlü olması, nazik doğası ve bakımlı yapısından dolayı güzel, kibar ve sofistike olarak nitelendirildikleri sonucundan farklılık göstermektedir.

Türk dili ve edebiyat öğretmenlerinin kişisel yaşamlarına ilişkin çok az bilgi filmlere yansımıştır. Ancak genel olarak öğretmenlerin bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç Swetnam'ın (1992) çalışması ile de benzerlik göstermekte ve öğretmenlerin bekâr olarak yansıtılmalarının, kişisel yaşamlarını öğrenci odaklı çizmelerini kolaylaştırmak amacıyla tercih edilen bir yol olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin yaşları incelendiğinde, filmlerin yedisinde genç ve orta yaşlı (20-40) edebiyat öğretmenlerinin tercih edildiği görülür. Kalke'nin (2012) çalışmasına göre de ideal öğretmenin genç veya orta yaşlı olması gerektiğine inanılmaktadır. Bu durumun genellikle öğrencilerin öğretmenlerde aradığı aktivite, enerji, güler yüz ve mutlu bir eğilim ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Aynı çalışmaya göre tecrübesiz ve son derece genç öğretmenler de öğrenciler arasında popüler değildir çünkü çok uyumlu ve deneyimsizdir, öğrenciler tarafından yönlendirilebilir. Bu sonuç, izlenen filmlerdeki tecrübesiz öğretmenler ile öğrenciler arasındaki çatışmalarla da desteklenebilir. Lozano ve Kizilaslan (2012, s. 133)'ın çalışmasında öğretmenin yaşına ilişkin öğrenci görüşlerinden biri şu şekildedir: *"Bir öğretmen emekli olmak için doğru zamanı bulmalıdır. Düşünme yöntemlerimizdeki farklılıklar nedeniyle eski bir öğretmenle iletişim kurmak zordur."* Bu çalışmada yaşlı öğretmenlerin aşırı katı ve hatta saldırgan, muhafazakâr ve yorgun olarak algılandığı; yaş farkından kaynaklanan eğitim anlayışından dolayı öğrencilerle bir bağ ve iletişim kurmakta sorun yaşadıkları belirtilmektedir. Belirtilen bu özellik, incelenen filmlerde sergilenen tecrübeli ve edebiyat anlayışı konusunda muhafazakar Türk dili ve edebiyatı (TDE) öğretmeni özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Tecrübeli öğretmenin konuşurken kullandığı kelimeler, edebî anlayışı, eğitim anlayışı ve öğrenciye yaklaşımı açısından öğrenci ile iletişim kurmakta sorun yaşadığı görülmektedir.

Giyim tarzları açısından incelendiğinde, Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin dokuzunun giyimiyle, dış görünüşüne özen gösteren, şık ve bakımlı öğretmenler olarak sunulduğu görülür. Öğretmenlerin gözlük, çanta ve saat gibi sade aksesuarlarla ile yansıtılmaları, edebiyat öğretmenin şık ama gösterişten uzak bir görsel imajının olmasına ilişkin bir beklentiyi sergiler. Uyumsuz renklerde kıyafet giyen bir öğretmen "çoban kılıklı" sözleriyle betimlenerek bu kıyafetin öğretmenlik mesleğinin gereklerine uygun olmadığı belirtilir. Mosca ve Buzza (2013, s. 63) da öğretmenin kılık kıyafetinin diğer kişiler üzerinde olumlu ya da olumsuz algılara neden olduğunu, yerleşik kurallara uygun giyinmenin hem öğrencilerden hem de ebeveynlerden gerekli saygı ve güvenilirliği elde etme konusunda yardımcı olduğunu belirtir. Yapılan araştırmalar kılık kıyafetin, bireye yönelik algıları etkilediğini, bireyin taşıdığı rolün bir göstergesi olduğunu, sembolik bir imaj yarattığını, ayrıca bireyin kendini kabulüne ve benlik saygısına katkıda bulunduğunu ifade etmektedir (Erickson ve Sirgy, 1992). Bu durum, öğretmenlerden birinin (Semra Öğretmen) filmin başından sonuna kadar görsel imajının değişimi ve öğrencilerden gördüğü saygının artması ile örneklenir.

Öğretmenlerin meslekî imajları alan bilgisi açısından incelendiğinde, sınıfta yaşanan olaylara ve işlenen konuya uygun olarak sekiz öğretmenin ezbere şiir okumasıyla en sık vurgulanan özelliğin şiir bilgisi olduğu görülür. Vurgulanan bu özellik ile edebiyat öğretmenin ayrıca ezbere şiir okuma yeterliğine sahip olması gerektiğine ilişkin yaygın bir kanı da oluşturulmaktadır. Böylelikle öğretmenlerin alana hâkim oldukları algısı oluşturulur. Eğitim sürecine ilişkin sahnelere sınırlı sayıda yer verilmesi, bu filmlerdeki öğretmenlerin akademik

açından bu bilgiye zaten sahip olduklarının varsayıldığını göstermektedir. Tan'a (1999) göre eğitim filmlerinde önemli olan hangi alanın ne şekilde işlendiği değil, öğretmenlerin öğrencilerle kişisel olarak ilgilenmeleri, azim ve iyi niyet mesajları verebilmeleridir. Bu nedenle eğitim filmlerinde, bu konulara en uygun öğretmenler olarak özellikle sosyal bilgiler ile dil ve edebiyat öğretmenlerine yer verildiği düşünülmektedir.

Tecrübesiz edebiyat öğretmeni ile öğrenci arasında otorite savaşının olduğu ve öğrencilerin başlangıçta öğretmenin otoritesini kabul etmediği, filmlerde sıklıkla işlenen bir temadır. Bu durum öğretmenin cinsiyeti ya da görsel özelliklerinden bağımsız olarak sunulmuş ve tecrübesiz öğretmenlerin ilk derslerde sınıfa hakim olamadığı şeklinde ekrana yansıtılmıştır. Ayers (1993), öğretimin ancak disiplin kurulduktan sonra gerçekleşebileceğini belirtir. Genç ve tecrübesiz öğretmenler önce hoşgörü ile sabretmiş, sonra sözlü uyarı ve ahlaki söylev niteliğinde konuşmalar yapmış ancak öğrencilerin özellikle öğretmenlik mesleğine yönelik saygısız tavırlarına karşı sınırlarına hâkim olamamış ve öğrenciye karşı şiddet kullanarak (tokat atarak) otoritelerini korumaya çalışmışlardır. Şiddetin tecrübesiz öğretmenler tarafından kullanılması, sınıf yönetiminde deneyimsiz ve yetersiz olduklarını göstermektedir.

Filmler öğrencilere yaklaşımları açısından incelendiğinde, tecrübeli öğretmenlerin otoriter olduğunu, idealist genç edebiyat öğretmenlerinin ise literatürde süper kahraman öğretmen olarak tanımlanan stereotipe örnek olduklarını gösterir. Süper kahraman öğretmen, öğrencilerin derslerinin yanı sıra kişisel gelişimleri ve aileleri ya da sevgilileri gibi özel yaşamlarındaki sorunlar ile de ilgilenirler, onlara yol gösterirler ve genellikle bu öğretmenlerin mükemmel olarak sergilendikleri görülür. Pek çok Hollywood filmi de öğretmenleri “süper insan, kısa sürede yaşamları kalıcı olarak değiştirebilen kişi” olarak tasvir etme eğilimindedir (Farhi, 1999, s. 157). Swetnam (1992) bu "mükemmel tasvirlerin" profesyonel eğitimciler üzerinde ağır bir yük oluşturduğuna ve bu durumun yeni öğretmenleri ve öğrencileri hayal kırıklığına uğrattığını belirtir. Bu kahraman, genç öğretmenler için bir ilham ve motivasyon kaynağı olarak düşünülürken aynı zamanda öğretmene şu mesajı verir: “Süper öğretmen değilseniz, okulun normlarını kabul etmeniz iyi olur, çünkü herhangi bir değişiklik, yalnız bir savaş ve potansiyel kişisel riskler içerecektir.” (Orit Schwarz-Franco, 2016).

Öğretmenlere ilişkin olumlu imgelerin araştırıldığı çalışmada öğretmenler için “genç idealist; adanmış, sert sevgi öğretmeni ve istisnai öğrenci için istisnai öğretmen” (Burbach ve Figgins, 1993, s. 67-69) tanımlamaları yapılarak aslında öğretmenlerden süper kahraman öğretmen özelliklerini taşımalarının beklendiği ifade edilir. Öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı öğretmenine ilişkin metafor çalışmasında (Kahya, 2018) belirtilen öğretmen özelliklerinin (bilgi kaynağı ve/veya sağlayıcısı, yol gösterici ve yönlendirici, rol model, değerli bir varlık, şekillendirici/biçimlendirici, süper otorite, sevgi ve fedakârlık örneği) de süper kahraman öğretmen özellikleriyle uyumlu olması, öğrencilerin de süper kahraman bir Türk dili ve edebiyatı öğretmeni beklediklerini göstermektedir.

Filmlerde tecrübeli ve orta yaşın üzerindeki öğretmenlerin otoriter bir yaklaşımı tercih ederken daha az tecrübeli öğretmenlerin daha dostça bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Özellikle yapım yılı eski olan filmlerdeki öğretmenlerin öğrencilere karşı “küçük hanım, bey, rica ederim, lütfen, siz” ifadelerini kullanarak mesafeli ve saygılı bir yaklaşımı tercih ettikleri, zamanla genç öğretmenlerin “arkadaşlar” hitabını kullanarak daha dostça bir yaklaşım tercih ettikleri gösterilmiştir. Bu durum geçmişten günümüze değişen öğrenciye yaklaşım ve öğretmenin sınıf içindeki rolünün bir göstergesidir.

Türk dili ve edebiyatı öğretmeni için iletişim becerisinin en önemli göstergesi olan konuşma özelliği, onun alan bilgisi ile meslekî bilgi ve becerisinin tutumuna yansması olarak görülür. Bir edebiyat öğretmeninden İstanbul Türkçesini esas alması ve sınıf içerisindeki konuşmalarıyla öğrencilerine örnek olması beklenmektedir. Konuşma özelliği açısından değerlendirildiğinde bir karakterler dışındaki tüm öğretmenlerin İstanbul Türkçesine uygun konuştukları ve diksiyonlarının düzgün olduğu görülmektedir. Ancak ağız özelliği taşıyan öğretmenin öğrencileri tarafından eleştirildiği, bu mesleğe layık görülmediği ve konuşmalarının taklit edildiği görülür. Akcan ve Polat'ın (2016) çalışmasında eğitim konulu Türk filmlerinde öğretmenlerin Cumhuriyet'in ilk yıllarında akıcı ve süslü bir Türkçeyle konuştukları; sonraki yıllarda ise öğretmenlerin büyüdüleri yörenin ağız özelliklerini taşıyan bir Türkçe ile konuştukları belirtilmiştir. Her iki çalışmada ortak olarak filmlerde nadir olmakla birlikte "lan" gibi argo sözlerin kullandığı görülür. Öğretmen, zengin bir dil kullanarak ve deyimlerden yararlanması ve kaba ifadelerden kaçınarak net, doğru konuşması beklenmektedir (Cajales Rodriguez vd., 2012, s. 167). Yapım yılı eski olan filmlerde öğretmenlerin dil kullanımında daha özenli oldukları ve genel olarak tüm öğretmenlerin diksiyonunun düzgün olduğu filmlere yansıdığı gibi filmlerde öğrencilerin tepkileri ile Türk dili ve edebiyatı öğretmenin diksiyonunun doğru; konuşmasının açık, net ve anlaşılır olması gerektiği iletilir.

Edebiyat öğretmenlerinin filmlere yansıyan bir diğer konuşma özelliği, orta yaş üstü tecrübeli öğretmenlerin eski kelimeleri kullanmalarından dolayı anlaşılmalardır. Filmlerde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla oluşturulan edebiyat öğretmenleri aracılığıyla temsil ettikleri klasik edebiyat anlayışı, anlaşılmadığı, öğrenci ilgi ve bilgisinden uzak olduğu yönünde eleştirilir. Bu durum öğretmenin öğrenci ve meslektaşları arasındaki kopukluğa da vurgu yapmaktadır. Öğretmenin, öğrencilerinin ve meslektaşlarının kelime seçimine bile karışarak onları düzeltmesi ise onun muhafazakâr dil ve edebiyat anlayışını sergilemiş ve bu tavırları üzerinden, "kelime tercihlerine göre öğrencileri değerlendiren öğretmen tipolojisi" problemi gibi ideolojik bir dönem eleştirisi de ekrana yansıtılmıştır.

Genç edebiyat öğretmenlerinin motivasyonlarının yüksek olduğu ve öğretmeye istekli oldukları, tecrübeli öğretmenlerin ise bu mesleği yapmak zorunda oldukları ve maddi sebeplerden dolayı ders verdikleri aktarılır. Öğretmenlik mesleğinin kazancının az olduğunun, ancak öğretmenlerin bu mesleğe ihtiyaç duyduklarının ele alınması, mesleğin ekonomik yetersizliğini sergilemesi ve öğretmenin istemediği halde, para için öğretmenliğe devam ediyor algısı oluşturması nedeniyle olumsuz bir imaj çizmektedir.

Meslekî etik ve değerler açısından incelendiğinde, genellikle öğretmenlerin öğrencilerin sınırlarını paylaşmama ve masumiyet karinesi gibi konularda meslekî etiğe özen gösterdikleri görülür. Ancak edebiyat öğretmenlerinden üçünün öğrencilerine karşı duygusal yakınlık beslemeleri oldukça olumsuz bir imaj özelliğidir. Bunun yanı sıra super öğretmen stereotipine uygun tecrübesiz öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili her türlü problemlerin çözümünde inisiyatif aldıkları ve meslekî kurallara aykırı davrandıkları görülür. Bir öğretmenin öğrencisinin intihar edeceğini söylemesi nedeniyle ona yardım etmek için ile okul sınırları içerisinde onunla alkollü içecek içmesi, bir başka öğretmenin okul içerisinde bir bebeğe bakması buna örnek olarak gösterilebilir. Dalton (2014) da çalışmasında bu tür öğretmenlerin müfredatı öğrencilerinin hayatlarındaki günlük ihtiyaçları karşılayacak şekilde sık sık kişiselleştirdiklerini ifade eder.

Edebiyat öğretimi açısından incelendiğinde; bir filmde öğretim sahnesine yer verilmediği (Hababam Sınıfı Tatilde, F5), diğer filmlerde ise öğretim sürecinin iki ve üç sahneye ile ekrana

yansıdığı ve genel olarak edebiyat öğretimi sürecinin filmlerde çok az yer aldığı görülmektedir. Bu durum, alan yazında eğitim filmlerine getirilen önemli eleştirilerden biridir. Filmler bir eğitimcinin hayatının gerçeklerini gösterme konusunda başarısızdır. Örneğin öğretmenlerin derslerine hazırlık yaparken, öğrencilerin sınav kağıtlarını okurken, toplantı yaparken, bir etkinlik hazırlığı yaparken gibi öğrenme-öğretme sürecine ilişkin durumların ekrana yansıtılmaması, bu mesleğin hazırlıksız ve çabasız gerçekleştirilebilecek kolay bir meslek olduğu ve herkesin yapabileceği algısını oluşturmaktadır. Oysa bir edebiyat öğretmenin eğitim-öğretim süreci içerisinde yer aldığı resmi (okul gazetesi, dergisi, kütüphanesinin sorumluluğu) ve örtük (toplantılarda raportörlük, özel günlerde okunacak metinlerin seçimi, öğrencilerin hazırlanması, programın organize edilmesi) birçok görev bulunmaktadır. Swetnam'a (1992) göre öğretmenlerin ders hazırlığına ilişkin herhangi bir sahnenin yer almaması, öğretmenlerin kişisel yaşamlarında öğrencilerin kişisel sorunları ile ilgilenebilecek boş zamanları olduğu algısını yaratmak için oluşturulmuştur. Ancak bu durum, toplumun öğretmenin öğretme sürecine ilişkin (planlama, öğretim, değerlendirme) yetersiz bilgi edinmesine ve öğretmenin iş yükünün azlığına ilişkin yanlış bilgiye sahip olmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca filmlerde öğretmenlerin sadece bir sınıfla olan etkileşimi yansıtılmaktadır ve araştırmasında benzer sonuçla karşılaşan Tan (2000), filmlerdeki öğretmenlerin gerçekte günde 100-180 öğrencinin hayatını etkilemeye çalıştıkları ancak filmlerde 20 öğrencinin olduğu yalnızca bir sınıfla ilişki kurduğunu ve bunun yetersiz olduğunu ifade eder. Bu durum, öğretmenin çalışma yükü ve koşulları konusunda yanlış algının oluşmasına neden olabilir.

Filmlerde ders kitabının temel alındığı ve ağırlıklı olarak klasik edebiyat konularının işlendiği alındığı görülür. Öğretmenler tarafından bu dönem ve şairlerinin övgü dolu sözlerle anıldığı ancak öğrenciler tarafından zor, anlaşılmaz ve günlük yaşamda kullanılmayan, gereksiz bilgiler olduğuna ilişkin görüşlere sıklıkla yer verilir. Kayabaşı ve Karadağ'a (2021) göre ders kitaplarında günlük hayatla ilişkili metin türlerine yer verilmesi öğretmenler tarafından Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının derse "olumlu yansımaları" olarak sıralanmakta ve bu bilgilerin onlara öğretilmesinin öğrencilerin derse karşı güdülerinin artmasına ve dersi sevmelerine katkı sunabileceği belirtilmektedir.

Filmlerde, konuların işlenişine ilişkin çok az sayıda olan sahnede, öğretmenin şiiri okuması ya da öğrenciden tekrar etmesini istemesi ya da şiirin ezberlenmesini istemesi gibi yanlış yöntem/teknik seçimi ve kullanımı örnekleriyle karşılaşılır. Tan'a (2000) göre Amerikan eğitim/okul filmlerinde önemli olan ele alınan konu değil çalışma, azim ve çabanın vurgulanması iken incelenen Türk filmlerinde ise böyle bir kaygı güdülmemiş, özellikle Hababam Sınıfı filmlerinde ele alınan konular ve öğretmen tavırları üzerinden eski ve yeni çatışması odağında kurgu ilerletilmiştir. Öğretmenlerin öğretim sürecinde düz anlatım ve soru cevap dışında öğretim yöntemi kullanmadığı ve neredeyse hiçbir öğretim materyalinden yararlanmadıkları görülür. Bu durum, herkesin nasıl öğreteceğini bildiği ve herkesin öğretmenlik yapabileceği gibi bir algı oluşturmaktadır (Tan, 2000, s. 5). Ayrıca düz anlatımın esas alındığı, materyal kullanılmayan, öğrenci ihtiyaçları ve yaşam ile bütünleştirilmeyen, sıkıcı bir edebiyat öğretimi sürecinin filmlerde sergilenmesi ile toplumda ve ortaöğretime başlamayan öğrencide derse ve dersin gerekliliğine ilişkin olumsuz bir ön yargı oluşturulmaktadır. Gömleksiz ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında Türk dili ve edebiyat öğretmeni adaylarının öğretim tekniklerini seçme yeterlik algılarının yüksek düzeyde çıkması, yeni nesil edebiyat öğretmenlerinin etkileşimli yöntemlere ilişkin farkındalığının artarak geliştiğini göstermektedir.

Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin filmlerde yansıtılan olumlu imaj özellikleri; genellikle erkek, genç, yakışıklı, şık ve bakımlı bir dış görünüme sahip, meslekî alan bilgisine hâkim, diksiyonu düzgün, güçlü iletişim becerisi olan, öğretmeye ve öğrenmeye istekli, öğrencilerin mesleki ve kişisel gelişimleri ile ilgilenerek onlara yol gösteren, hoş görülü, dostça bir yaklaşımı esas alan ve etik değerlere uygun bir rol model olmalarıdır. Söz konusu özelliklerin hemen hepsinin genç edebiyat öğretmenlerine ait özellikler olarak yansıtılması, tecrübeli ve yaşlı edebiyat öğretmenlerinin söz konusu özelliklere sahip olmadığı şeklinde olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Olumlu imaj özelliklerinin belirli bir yaş grubuna atfedilmesinin tecrübeli ya da tecrübesiz tüm edebiyat öğretmenlerinin yanlış değerlendirilmesine neden olacağı düşünülmektedir. Edebiyat öğretmenlerinin filmlere yansıyan olumsuz imaj özellikleri ise zayıf sınıf yönetimi, ahlakî söylev, sözel ve fiziksel şiddet uygulama, alkol ve sigara kullanma ve öğrenciyle duygusal ilişki yaşama gibi davranışlar ile tek tip materyal ve yanlış öğretim yöntemi kullanma olarak gösterilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin olumsuz imaj özelliklerinin özellikle tecrübeli edebiyat öğretmenleri aracılığıyla yansıtıldığı görülmektedir. Bu durum özellikle Hababam Sınıfı filmlerinde tecrübesiz ve tecrübeli öğretmenler üzerinden “eski” ve “yeni” çatışması olarak ekrana yansır. Tecrübeli öğretmenler klasik edebiyat anlayışına bağlı, eski sözcükleri kullanan, anlaşılmayan, öğrenci ile mesafeli, otoriter ve eski dönemi temsil eden öğretmenlerdir. Genç öğretmenler ise yeni edebiyat anlayışını temel alan, anlaşılır sözcükleri kullanan, öğrenci ile dostça bir iletişim tarzını tercih eden, öğrencinin her türlü problemi ile ilgilenen yeni nesil öğretmenlerdir. Böylelikle çoğunlukla genç, bakımlı, idealist öğretmenler aracılığıyla yeni döneme ilişkin olumlu bir algı oluşturulurken yaşlı otoriter öğretmenlere yüklenen olumsuz imaj özellikleri ile eski dönem, edebiyat, dil ve öğrenciye yaklaşımına ilişkin olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Bu algı, toplum ve öğrencilerde geçmişten günümüze kadar süregelen divan edebiyatına ilişkin ön yargıyı pekiştirmekte, Türk dili ve edebiyatının geçmiş ve çağdaş dönemleri ile bir bütün olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir.

Öneriler

Edebiyat öğretmenlerinin imajları incelenirken ülkenin eğitim sistemine ilişkin de önemli veriler elde edilebilmektedir. Sözelimi okul ve derslerin durumu, sınıf donanımı, araç-gereçler, öğretmen-öğrenci ilişkileri, eğitim anlayışı, kullanılan yöntem ve yaklaşımlar, öğretmenlerin ekonomik durumları, mesleki idealistikleri gibi konular bu verilerden bazılarını oluşturmaktadır. Bu konular edebiyat eğitiminin özelinde yapılırken elde edilen sonuçlar bir yönüyle genel eğitim sisteminin durumunu da yansıtmaktadır. Eğitim sisteminin çoğunlukla öğretmen merkezli, otoriter ve daha geleneksel olduğu, kullanılan yöntem ve tekniklerin de çoğunlukla düz anlatıma dayalı, öğrencilerin isteksiz, ilgisiz ya da hedefsiz olduğu gibi yansımalar bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu nedenle eğitim filmleri, ülkenin eğitim sisteminin gelişim sürecinin değerlendirilebilmesi için eğitimin farklı boyutları açısından ele alınabilir.

Edgerton ve Marsden'in (2002) belirttiği gibi “Hiç kimse, bir disiplin veya perspektif, o konu hakkında bilmeniz gereken her şeyi kapsamaz.” bundan dolayı, özellikle eğitim filmi çalışmalarında ilgili disiplinin eğitim uzmanlarından danışman olarak görüş alınabilir. Filmde canlandırılacak edebiyat öğretmenin imajı, görsel ve meslekî açıdan izleyiciyi bu mesleğe özendirici nitelikleri göz önünde bulundurularak bilinçli bir şekilde oluşturulmalıdır.

Öğretmen imajına yönelik farklı boyutlarda yapılan çalışmalar meslek seçimi yapacak öğrencilerle ve öğretmen adayları ile paylaşılabilir. Özellikle alan öğretmenleri ile yapılan çalışmalarda bu tür materyaller öğretmenlerin öz değerlendirme yapmaları amacıyla kullanılabilir. Toplumun farklı kesimlerinden insanların (veli, öğrenci) ve edebiyat öğretmenlerinin edebiyat öğretmenlerinin imajına ilişkin görüşleri belirlenerek araştırma sonuçları ile karşılaştırılabilir. İncelenen filmlerin çoğunun yapım tarihlerinin 1980'li yıllar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yapım yılı yeni olan dizilerde yer verilen edebiyat öğretmeni karakterleri ile eski öğretmenlerin karşılaştırmasını içeren çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Akcan, E. ve Polat, S. (2016). Eğitim konulu Türk filmlerinde öğretmen imajı: Öğretmen imajına tarihi bakış. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(3), 293-320.
- Ayers, W. (1993). *A teacher ain't nothin' but a hero*. P.B. Joseph & G.E. Burnaford (Eds) Images of schoolteachers in twentieth-century America: paragons, polarities, complexities. New York: St Martin's Press.
- Bağçeci, B., Çetin, B. ve Ünsal, S. (2013). Occupational image scale of teachers. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(1), 34-48.
- Birnbaum, L. A. (1985). The relationship of occupational image to work Role, Work Attitudes, and Work Behavior, Yayınlanmamış Doktora Tezi, New York: City University of New York.
- Bulduklı, Y. (2015). *İmaj yönetimi*. İstanbul: Literatürk.
- Burbach, H. J., ve Figgins, M. A. (1993). A thematic profile of the image of teachers in film. *Teacher Education Quarterly*, Spring, 64-75.
- Cajales Rodríguez, E. L., Martínez Rodríguez, R. del C. ve Arenas Basurto, J.G. (2012). *Teacher image in different educational contexts: the case of Mexico*. I. Kestere, C. Wolhuter, R. Lozano (Ed.), The visual image of the teacher: international comparative perspectives içinde (158-173). Riga: RaKa.
- Dalton, M. M. (2004). Bad teacher is bad for teachers. *Journal of Popular Film and Television*, 41(2), 78-87.
- Edgerton, G. ve Marsden, M. (2002). The teacher-scholar in film and television. *Journal of Popular Film and Television*, 30(1), 2-6.
- Efendioğlu, E. (2013). *Türk sinemasında öğretmen imajı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Enginün, İ. (1982). *Abdülhak Hâmid Tarhan-Bütün şiirleri 2*, İstanbul: Dergah.
- Ericksen, M.K., Sirgy, J. M. (1992). Employed females' clothing preference, self-image congruence, and career anchorage. *Journal of Applied Social Psychology*, 22(5), 408-422.
- Farhi, A. (1999). Hollywood goes to school recognizing the superteacher myth in film. The Clearing House: *A Journal of Educational Strategies*. 72 (3), 157-159.
- Fisher, R. Harris, A. ve Jarvis C. (2008). *Education in popular culture: telling tales on teachers and learners*. New York: Routledge.
- Fischer, J. ve Kiefer, A. (2001). *Constmcting and discovering images of your teaching*. P. Bolotin Joseph, G. E. Bumaford (Ed.) Images of Teachers in America içinde (93-114) London: Lawrence Erlbaum Associates.

- Giroux, H. A. (2001). Breaking into the movies: pedagogy and the politics of film. *A Journal of Rhetoric, Culture, & Politics*, 21(3), 583–598. <http://www.jaconlinejournal.com/archives/vol21.3/giroux-breaking.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Gömleksiz, M. N., Sinan, A. T. ve Doğan, F. N. (2020). Türkçe, Türk dili ve edebiyatı ile çağdaş Türk lehçeleri öğretmen adaylarının öğretim teknikleri seçme yeterliklerine ilişkin algıları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(2), 750-768.
- Gul Khattak, S. (2012). *The visual image of teacher: an English perspective*. I. Kestere, Wolhuter, C ve Lozano, R. (Ed.), *The visual image of the teacher: International comparative perspectives içinde* (s. 10-23), Riga: RaKa.
- Grandy, G. ve Mavin, S. (2011). Occupational image, organizational image and identity in dirty work: intersections of organizational efforts and media accounts. *Organization*, 19(6), 765-786.
- Hoyle, E. (2001). Teaching prestige, status and esteem. *Educational Management & Administration*, 29(2), 139- 152.
- Hunter, J.D. (1991). *Culture wars: The struggle to define America*. New York: Basic Books.
- Kahya, H. (2018). Aday Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin edebiyat öğretmeni kavramına ilişkin algılarının metafor yoluyla analizi. *Journal of International Scientific Researches*, 3(4), 104-117.
- Kalke, B. (2012). *The visual image of the teacher in Latvia*. I. Kestere, Wolhuter, C ve Lozano, R. (Ed.) *The Visual Image of the teacher: International comparative perspectives içinde* (s. 106- 125), Riga: RaKa.
- Kayabaşı, B. ve Karadağ, N. (2021). Türk dili ve edebiyatı derslerinin işlenişine ilişkin öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(3), 1105-1123.
- Kestere, I. ve Kalke, B. (2011). *Teacher's visual image: the Latvian student perspective*. N. Popov (Ed.), *Comparative Education. Teacher Training, Education Policy. Social Inclusion, History of Education içinde* (s. 409-417), Sofia: Bureau for Educational Services,
- Kestere, I. ve Kalke, B. (2014). The visual image of teachers: A ten country perspective. *Revista Colombiana de Educación*, 68, 19-40.
- Kestere, I., Wolhuter, C. ve Lozano, R. (2013). The visual image of the teacher: A comparative study. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 30, 92-103.
- Kim, S.S., Agrusa, J., Lee, H. ve Chon, K. (2007). Effects of Korean television dramas on the flow of Japanese tourists. *Tourism Management*, 28, 1340- 1353.
- LeBlanc, G. (2001). Image and reputation of higher education institutions in students retention decisions. *The International Journal of Educational Management*, 15(6), 303-311.
- Lim, V. K. ve Yuen, E. C. (1998). Doctors, patients, and perceived job image: An empirical study of stress and nurses in Singapore. *Journal of Behavioral Medicine*, 21(3), 269-282.
- Lim, V. K., Teo, T. S. ve See, S. K. (2000). Perceived job image among police officers in Singapore: factorial dimensions and differential effects. *The Journal of Social Psychology*, 140(6), 740-750.
- Lozano, R. ve Kızılaslan, I. (2012). Education in Turkey: *Sentimentality meets the realities of the teaching profession*. Kestere, Wolhuter, C ve Lozano, R. (Ed.), *The visual image of the teacher: international comparative perspectives içinde* (s. 126-143), Riga: RaKa.
- Mosca, J. B. ve Buzza, J. (2013). Clothing and the affects on a teacher's image: How students view them. *Contemporary Issues in Education Research (Online)*, 6(1), 59-65.

- Nóvoa, A. (2000). Ways of saying, ways of seeing: Public images of teachers (19-20 Centuries). *Paedagogica Histórica*, 36(1), 21-41.
- Schwarz-Franco, O. (2016). Teachers in film: inspiration for autonomous and transformative teaching or a warning against It?, *Universal Journal of Educational Research*, 4, 994-1002.
http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENTLYK_MESLEY_Y_GENEL_YETERLYKLERI.pdf. Öğretmenlik Mesleği Yeterlik Alanları ve Alt Yeterlikleri (2017), Nisan 2021.
- Rosen, J. (2004). *Defiant negotiations with celluloid colleagues: Broaching pre-service teacher's aspirations for and apprehensions of teaching through a dialogue with teacher images in film*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Canada: The University of Western Ontario.
- Robins, K. (1999). *İmaj görmenin kültür ve politikası*. N. Türoğlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ryan, M. ve Kellner, D. (1988). *Camera politica: The politics and ideology of contemporary Hollywood Film*. Bloomington: Indiana University Press.
- Swetnam, L. A. (1992). Media distortion of the teacher image. *The Clearing House*, 66(1), 30-32.
- Tan, A. (2000). *The images of teachers in film*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boston: Boston College Graduate School of Education.
- Williams, M. L. (2017). Ain't I a teacher? A television analysis of black male media-teachers on the Steve Harvey Show. *Spectrum: A Journal on Black Men*, 5(2), 45-70.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
<https://sozluk.gov.tr/?q=imaj&aranan=> (Erişim tarihi 10.09.2021).
<http://www.dildernegei.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> (Erişim tarihi 10.09.2021).

Extended Abstract

During the interaction process, the teachers do not only get information but they also influence personalities of students willingly or unwillingly, and in this way a teacher image occurs in the mind of students (Fischer and Kiefer, 2001, 103) and afterwards this image multiplies in the public area. Especially the impact of films on professional image is great. Rosen (2004) investigated the role of teachers' images in popular movies in influencing teacher candidates' aspirations and he has determined that popular film had a powerful potential in shaping the perspectives of students being interested in education and educators, parents, policy makers and businessmen. Especially according to some studies conducted in relation to teacher image in Hollywood films, Giroux (2001) has determined that Hollywood-teacher films are tools that are capable of fueling passions and unconsciously influencing attitudes and beliefs.

When it is considered that films have a function of filter by delivering a message about what is important, and that they shape social perception (Hunter, 1991, 225; Swetnam, 1992), a curiosity comes out about the image of the teacher of Turkish language and literature presented in Turkish films and the perception that is desired to be created. Starting from this point, purpose of the study is to determine how the image of Turkish language and literature teacher and teaching of literature are reflected in Turkish films. In accordance with the research question these sub-questions were replied:

1. How/what are the visual image characteristics of Turkish language and literature teachers in Turkish films?
2. What are professional image characteristics of Turkish language and literature teachers in Turkish films?
3. What are the characteristics of Turkish language and literature teaching in Turkish films?

Method

Since the research aims to define image of literature teacher and literature teaching process exhibited in films in complete and in-depth form, it is a descriptive study and it bears feature of qualitative research. As research data are obtained from the films, each film bears quality of a document and research data have been collected by means of document examination being among qualitative research methods. Before creating observation form to be used in analysis of data, studies conducted in relation to teacher image were examined and by considering categories determined by all researchers and “Adequacy areas of teaching profession and sub-competencies” taken basis by Ministry of National Education (2017), an observation form was established. With observation form it was decided that literature teachers in the films could be examined in accordance with visual image and professional image characteristics and that literature teaching process reflected on films could be examined as per evaluated context, materials used and teaching methods. Descriptive analysis was used in analysis of data collected. Character was considered as analysis unit and character of literature teacher and literature teaching process in films were examined.

Findings, Interpretation and Conclusion

When literature teachers in Turkish films are examined in relation to their visual images, it is seen that all the teachers are man, well-groomed, handsome, and admired by girl students. Few number of informative films relating with personal lives of Turkish language and literature teachers are seen. However, it is observed that teachers are single in general.

When professional images of teachers are examined, characteristic of literature teachers in relation to literature that is emphasized in the films is that each one of them reads poems in conformity with situations experienced in the class and the relevant subject. Hence, perception that teachers are dominant in relation to the literature is created.

When they are evaluated according to their approach towards students, it is seen that experienced teachers are authoritarian and idealist young literature teachers are examples for stereotype defined as super hero teacher. Super hero teacher also gets involved with personal development and problems relating with private lives such as their relations with their family and lovers in addition to the lessons of students, he leads them, and generally it is observed that these teachers are shown as excellent.

When it is examined with respect to literature teaching, it is seen that scenes relating with teaching process is shown less in the movies. This situation constitutes one of the most important criticisms made in literature in relation to educational movies. Films are unsuccessful in reflecting facts relating with life of an educator. In the films, it is seen that a comparison is tried to be made by dealing mainly with aruz and Fuzuli, one of the subjects of divan literature, and then with the Garip movement, one of the contemporary literature subjects.

Positive image characteristics of Turkish language and literature teachers are that they are generally male, young, handsome, stylish and well-groomed, having a command of professional field knowledge, speaking in accordance with Istanbul Turkish, having strong communication skills, self-improving, willing to teach and learn, taking care of students' professional and personal development and guiding them, being a pleasant role model based on a visionary, challenging, friendly approach and in line with ethical values. Reflection of almost all of the said characteristics as being features of young literature teachers creates a negative perception that experienced and old literature teachers do not possess said characteristics. Attribution of positive image characteristics to a certain age group causes for all literature teachers, whether experienced or not, to be evaluated wrongly.

It was expressed that negative image characteristics of Turkish language and literature teachers are reflected especially through experienced literature teachers. This situation is especially presented with a conflict between “old” and “new” through experienced and unexperienced teachers in Hababam Class films. Experienced teachers are those who adhere to the classical (ancient) understanding of literature, use old words, are incomprehensible, distant from the student, authoritarian and represent the old period. Young teachers, on the other hand, are the new generation teachers who use the new understanding of literature, use understandable words and prefer a friendly communication style with the student. Hence, while a positive perception is created in relation to new period mainly through young, well-groomed, idealist teachers, with negative image characteristics attributed to old authoritarian teachers, a negative perception is created in relation to approach towards student, old period, literature, and language. This perception enforces prejudice relating with divan literature coming from past to our time through the community and

students and the fact that Turkish language and literature constitutes a whole with its past and contemporary periods is neglected.

As it is stated by Edgerton and Marsden (2002), “no one, neither a discipline or a perspective covers everything we need to know about that subject”. Therefore, especially in relation to training movie studies, opinion of training specialists in relevant discipline can be obtained. Image of literature teacher to be animated in the film must be created consciously by considering characteristics that make the spectator be interested in the profession.